

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

TIONDE ÅRGÅNGEN.

Andra häftet.

Innehåll:

	Sid.
XII. Brev fra Christiania. Af <i>ven af Tidsskriftets norske Veninder</i>	73.
XIII. Vår lektyr (Legouvé, Holzendorff, Wilhelm Bolin m. fl.). Af <i>Keiner och Inga</i>	81.
XIV. Silke Beyer. (En levnedsskildring.) Af <i>Fredrik Bajer</i> . (Forts. och slut.)	94.
XV. Tankar om vår tid. Af <i>en afsliden</i> . (Forts. och slut.)	104.
XVI. Et Folkelivsbillede fra Havkanten. Af <i>Magdalene Thoresen</i> . (Forts.)	116.
XVII. Småprat om poesi. 2. (Digtninger af Ilia Fibiger. — Nye Digtninger af danske Forfattere, udgivne af Chr. Winther. — Nordiske Digtere i vort Aarhundrede, udgivne af P. Hansen. — Dikter, af B. E. Malmström. — Eftersommer, Nye Digte af A. Munch). Af <i>Esselde</i>	128.
XVIII. Nytt på vår bokhylla. A. Skönlitteratur (Fredrika Bremer, Laboulaye, Ibsen, m. fl.). B. Barn- och Skollitteratur (Topelius, Laboulaye, Pilgrimen, Hallbäck, Ath. Schwartz, Sandberg, Hedlund, Lund m. fl.). Af <i>Reader</i>	137.
Anmälan, Brevlåda, Brev fra København, Bokförteckning: se omslaget.	

STOCKHOLM,
REDAKTIONENS FÖRLAG.

 Häftet utdelas den 8 Maj.

XII. BREV FRA CHRISTIANIA.

Til Redactionen af »Tidskrift för Hemmet!»

Under den Forudsætning, at det ikke vilde være uden Interesse for Deres Læsere at höre noget om den kvindelige Opdragelse her i Norge, har jeg tænkt mig at forsøge paa i nogle faa Træk at skildre, hvorledes det hermed i det Hele taget synes mig at gestalte sig. Jeg har i en lang Række af Aar havt Anledning til at samle Erfaringer i denne Retning; men om jeg har forstaaet at benytte Anledningen, om jeg har betragtet det, der viste sig for mig, med et uhildet Blik, se, det er et andet Spørgsmaal, som jeg vel selv har vanskelig for at besvare. Jeg vil imidlertid ikke afsende disse Linier, för jeg har faaet et Par Mænd — paa hvis Dom jeg kan stole — til at gjenneumlæse dem og sige sin Mening derom.

Af min sidste Ytring vil det være Dem klart, at jeg ikke regner mig til de emanciperede Damer, men i al Ydmyghed og Beskedenhed tyr til Skabningens Herrer, naar jeg trænger til Raad og Veiledning. De egentlige Emancipationsideer, i Ordets gamle Forstand, have overhovedet ikke faaet stort Indpas her hos os; skulde de hist og her have fundet Tilhængerinder, saa maa disse bære sine Ønsker og Forhaabninger hos sig selv i al Stilhed; thi som Kjæmpere for Kvindens Rettigheder optræde de — mig bekjendt — ikke, hverken mundtlig eller skriftlig. Derimod findes der rundt omkring i Landet et stort Antal Kvinder — og til disse slutter jeg mig med Varme og Inderlighed — som med dyb Interesse omfatte Spørgsmaalene om, hvorledes man paa bedste Maade kan lette Kvinden Adgang til at erhverve sig Kundskaber og Færdigheder, hvorved hun, hvis det er nödvendigt, kan sikre sig en uafhængig Stilling, og med Glæde se vi paa og ønske at deltage i de Bestræbelser, som fra »Foreningen til Fremme af kvindelig Haandverksdrifts» Side og fra andre Kanter gjøres, for at de Kræfter, der ere overflödige i Hjemmet og kunde drages Nytte af, kunne komme til Anvendelse udenfor dette, til Held og Velsignelse baade for den Arbeidende og for dem, der nyde godt af Arbeidet. Vi se ogsaa med Glæde hvorledes Forsøgene i denne Retning gjøres aldeles i Over-

ensstemmelse med vor Nationalcharacter, langsomt, rolig og besindig, og vi stole derfor trygt paa, ikke alene, at de tilsidst fuldstændig ville lykkes, men ogsaa paa, at Hindringerne og Modstanden vil blive svagere, end man under andre Omstændigheder paa nogen Maade kunde vove at haabe.

Men inden jeg gaar tilbage til mit egentlige Emne, maa jeg først og fremst omtale den Kjendsgjerning, at Sandsen for og Ønsket om at give sine Døtre en større Uddannelse, end det tidligere blev anseet fornødent, nu i stedse tiltagende Grad gjør sig gjeldende blandt Forældrene i alle Samfundsklasser. At Erkjendelsen af Kundskabers og en højere aandelig Udviklings Nytte ogsaa for den kvindelige Del af Nationen bliver mere og mere almindelig, ser man tydelig deraf, at det paa Landet aldeles ikke er Embedsmændene alene, som holde Lærerinder til sine Pigebørn, men at de mere formuende Bønder gjøre det samme, ligesom man i Byerne kapper om at sætte sine Døtre i de bedste Skoler. Og denne Higen efter at skaffe dem Undervisning og Anledning til Uddannelse strækker sig — maaske dog især for Christianias Vedkommende — ikke alene ned til den mindre bemidlede Haandværksstand, men endog undertiden til dem, der staa paa et endnu beskednere Trin af den sociale Stige.

Det er især Tilfældet med dem, som paa Grund af sin Stilling staa i en stadig Berørelse med de dannede Klasser — i Egenskab af Bud ved en eller anden offentlig Indretning, Pedel ved en Skole eller Lignende — at de, saasomt de fortjene noget mere, end hvad der behøves til deres daglige Fornødenheder, beslutte sig til at sætte sine Døtre i en god Skole for at uddanne dem til Lærerinder, ligesom de bestemme sine Sønner til Studeringer, naar der blot er det ringeste Spor til gode Evner hos dem — og hvad kan ikke Forældres Blik opdage i den Retning?

Men er nu dette i det Store og Hele taget et godt Tidernes Tegn, saa har det, som alt Menneskeligt, sine Skyggesider saavel som sine Lyssider, og nogle af dem er det, jeg nu vil stræbe at fremhæve. Den første og for mig vigtigste Anke, jeg maa føre mod denne Tingenes Tilstand, er, at Pigebørnene drages altfor meget bort fra den huslige Gjerning, hvortil det dog skulde være Opdragelsens Øiemed først og fremst at gjøre dem skikkede. I vort Land, hvor en stor Formue hører til de sjældne Undtagelser, er det en Nødven-

dighed, at Husmoderen selv *forstaar* at bestyre sit Hus, selv *ved*, hvorledes den enkelte Husgjerning bør udføres, ja, i de fleste Tilfælde er det endog nødvendig at hun selv udfører sin Del af de huslige Sysler. Vi ere saa vantede hertil, at det endog er en temmelig almindelig Mening, at man langtfra ikke føler sig saa vel i det Hus, hvor alt besörges af Tjenere, og Husfruen selv synes at høre med til Gjæsterne, medens man paa den anden Side priser den Hygge og Comfort, som findes der, hvor man overalt mærker Spor, saavel af hendes Skjönhedssands og Smag, som af hendes ordnende Tanke, og hvor enhver, selv den ringeste Gjæst, føler, at han er en Gjenstand for hendes husmoderlige Omsorg.

Og Kvindens Gjerning i Hjemmet kan vel for den overfladiske Betragtning synes triviell og prosaisk, ja, den bliver det desværre kun altfor ofte, naar den rette Aand, hvori Gjerningen skulde gjøres, mangler. Men er den det da i Virkeligheden? Nei, nei, saasandt enhver Gjerning, der gjøres i Herrens Navn, er en velsignet Gjerning, saasandt det er Glæde og Lykke at virke for sine Kjære, og intet Arbeide er uden sin Skjönhed og Poesi, naar det udføres med kjærlige Tanker paa dem, som skulle nyde godt deraf, saasandt er netop Kvindens Syssel i Hjemmet en rig Kilde til Glæde og Nydelse.

Men vi have desværre adskillige Husmødre, der betragte sit Kald som en Byrde, fordi de ikke forstaa, hvad det kunde og burde være for dem, og af misforstaaet Æmhed for sine Døtre mene de, at de stakkels Børn nu, naar de have forladt Skolen, maa more sig og nyde sin Ungdom, da de alligevel tidnok ville komme til at begynde paa alle disse Trivialiteter, som deres høiere Uddannelse maa give dem saa meget desto større Afsmag for. Heller ikke de dygtige Husmødre ere altid tilbøielige til at tage den tilbørlige Hjælp af sine opvoxende Pigebørn og indvie dem i den Kunst, de selv forstaa til Fuldkommenhed; thi de have ofte ikke Taalmodighed nok til at se paa de første — ikke sjelden keitede og uheldige — Forsøg, og da de selv gjøre enhver Ting saa meget hurtigere og bedre end de Unge, synes de, at disse kun ere i Veien, og sende dem igjen bort fra Spisekammer og Kjøkken. Som en Undskyldning saavel ligeoverfor sig selv som for Andre, heder det da gjerne, at de unge Piger skulde fortsætte sin Uddannelse; men da dette sjelden sker efter en ordnet Plan og kun drives efter Lyst og Lune, er dermed mindre vundet, end man skulde tro. De òmme

Mödre ville, at Dötterne skulle more sig, tage Del i alleslags Fornöielser, og forresten gjøre, hvad de selv have Lyst til. Men dette er en farlig Byrde at lægge paa unge Skuldre, og förer sjelden til et tilfreds og lykkeligt Liv; thi det kommer altfor iet til at se ud for den unge Pige, som om hun var uden Ansvar og uden Pligter, og en af de vægtigste Grunde til at ønske, at Pigebörn ret tidlig komme til at tage, om end kun en ringe Del i de huslige Sysler, forekommer det mig at være, at de derved vænnes til at gjøre noget for Andre, lære at tænke paa Andres Hygge, Andres Bekvemmelighed, og at de itide faa denne Lærdom er vistnok et vigtigt Moment i Opdragelsen. Skal derimod den naturlige Egenkjærlighed, hvoraf vi jo desværre Alle have mere end nok, hos den unge Pige gives mere Næring ved et Liv, som blot er viet Fornöielser og Adspredelser, uden at der i Hjemmet gives hende Sysler som kunne tjene til Modvægt herimod, saa ville Følgerne deraf ikke længe lade vente paa sig. Hun vil snart mærke, at det vanskelige, ja fast uoverkommelige Arbeide, bestandig at skulle more sig, overstiger hendes Kræfter, en Utilfredshedens og Mismodets Aand vil indsnige sig hos hende, hun bliver misfornöiet med sig selv og derfor ogsaa med alle Andre, bliver nerveus, irritabel, lunefuld og ubehagelig, og er meget langt fra at være det Hjemmets Solskin, som den glade, aands- og legemsfriske unge Pige burde være. Det vilde se ret sørgeligt ud for mange, om ikke det kjærlige Forsyn, der styrer Alles Skjæbne, sendte dem en eller anden Begivenhed, der forandrede deres Stilling og Forhold. Saaledes bortkaldes f. E. en elsket Husfader, og den hele Familie staar uden Stötte, næsten uden Underhold, og den tvingende Nödvendighed byder, at ingen af dens Medlemmer tör unddrage sig for at virke for det Heles Vel, og nu kan man med Glæde se Kræfter udvikles, som för ikke syntes at vare tilstede; men som det ogsaa vilde have kostet mindre Kamp og mindre Möie at drage Nytte af, dersom de tidligere vare blevne övede. Dog ikke alene Sorgen, ogsaa Glæden bringer ofte Forandring i dette Slags Forhold. Den unge Pige bliver gift med en Mand, hun elsker, og for hans Skyld, opfyldt af Ønsket om at gjøre hans Hjem rigt paa Glæde og Hygge, tager hun fat paa de Sysler, hun för ansaa for kjedelige og trivielle, men som nu faa en höiere Betydning i hendes Øine. Rom blev imidlertid ikke bygget paa en Dag,

og mange ubehagelige Feiltagelser finde Sted, inden Begynderinden bliver til en dygtig Husmoder, og hun maa ofte med Smerte erkjende, at manges liden Sky paa den ægte-skabelige Himmel vilde være undgaaet, dersom hun tidligere havde syslet med den Gjærning, der burde have været hende den kjæreste saavel som den nærmeste.

Man skulde tro, at med Hensyn til Dötrenes Deltagelse i de huslige Arbejder skulde Forholdet stille sig gunstigere blandt de lavere Klasser; men jeg er bange for, at dette ikke er Tilfældet. Allerede den Ting, at et Barn gaar paa Skole sammen med Døtre af Byens mest anseede Familier, at hun lærer Musik, fremmede Sprog og meget Andet, som Forældrene neppe kjende af Navn, hæver hende over den Kreds, hvori hun er født, og gjør, at det ofte ikke engang falder Moderen ind som en Mulighed, at hun skulde tage Del i de simple Arbejder, hvormed hendes egen Tid er optagen. Det er i det Hele taget klart, at et Barn under saadanne Forhold meget let kommer i en skjæv Stilling. Hun tilhører egentlig hverken sin egen Kreds eller den mere dannede, hvortil hun efter sine Kundskaber skulde høre; thi disse Kundskaber kunne ikke erstatte, hvad hun maa savne, *hvis* hendes Opdragelse i Hjemmet har været mangelfuld. Har hun der været omgivet af Uopdragenhed, ja, maaske endog af Raahed, saa er det lidet rimeligt, at Skolen ganske skulde have formaaet at bøde paa Følgerne heraf, hvor samvittighedsfuldt den end opfatter sin Forpligtelse, at være saavel en opdragende som en undervisende Anstalt. Og det er ogsaa meget vanskeligere for den at indvirke paa et saadant Barn end paa andre, fordi hun i Regelen altid er overmaade tilbageholden ligeoverfor Lærere og Lærerinder, hvor kjærlig disse end komme hende imøde. Desuden forlader hun allerede Skolen i det 15:de eller 16:de Aar, i hvilken Alder de Fleste jo endnu ikke ere andet end Börn. Det bliver derfor saa let kun en Halvdannelse, der bliver Resultatet af denne Slags Opdragelse, og den er ligesaa lidet ønskelig som alt andet Halvt. Men imidlertid har den unge Pige gjerne faaet Fordringer til Livet, som neppe ville kunne tilfredsstilles, og Følgen heraf vil vel ikke saa sjelden være, at hun bliver misfornöiet med Hjemmet og dets Forhold, saavel i materiel som aandelig Henseende.

Efter nu at have berørt nogle Skyggesider, gaar jeg over

til det langt behageligere Arbeide at fremhæve nogle af Lys-siderne ved den Forandring med Hensyn til den kvindelige Opdragelse, som i de sidste Aartier er indtraadt hos os. Og jeg tager vistnok ikke fejl, naar jeg siger, at Börnenes større Uddannelse umulig kan andet end udøve en vis Indflydelse i den huslige Kreds, endog under de uheldigste Forhold. Selv den för omtalte Halvdannelse, som man blot kan være tilfreds med, naar den betragtes som et nödvendigt Gjennemgangsled, hvoraf der först i den anden Generation kan ventes heldige Frugter, maa idetmindste indvirke paa Tonen i Hjemmet, og har denne för været raa, vil den efterhaanden blive mindre stödende; thi Moderen vil instinktmæssig söge at lempe sin Tale og sine Manerer efter Datterens, og Faderen vil tilbageholde mangan Ed eller plump Spög for ikke at saare hendes Öre.

At gode og nyttige Böger igjennem Börnene faa Indpas i Huse, hvortil de paa anden Maade neppe vilde have fundet Veien, kan ogsaa med Rette regnes med til de Fordele, den nyere Tingenes Tilstand har fört med sig; thi det hender vel ikke saa sjelden, at Forældre, som paa en Söndagseftermiddag ikke vilde gaa to Skridt udenfor Huset for at faa fat paa den interessanteste Bog i Verden, dog nok gribe til den Bog, der ligger paa Bordet foran dem.

I andre Familier hjælper den omhyggelige Moder sine Pigebörn med Forberedelsen til Skolen, saalangt den tarveligere Undervisning, hun selv har faaet, paa nogen Maade tillader det, og derved opnaar hun det Gode at opfriske det Halvforglemte og lære en ikke ubetydelig Del Nyt. Saaledes gjør hun f. E. Bekjendtskab med Fædrenelandets Historie, et Fag, som tidligere, især hvad den ældre Historie angik, blev meget stedmoderlig behandlet paa vore Pigeskoler, men som nu er kommet til sin Ret, og som i de lavere Klasser foredrages mundtlig, idet der fortælles de för Barnet mest tiltalende Beretninger af Snorre Sturlessöns Kongesagaer. Vil hun nu hjælpe paa de Smaas Hukommelse, naar de sukke over at have glemt, hvad der paa Skolen blev dem fortalt, saa kjøber hun Bogen, og Adgang til vor rige Sagaliteratur er hende aabnet.

I en anden Retning er et endnu større Gode opnaaet. Vore unge Kvinder staa ikke længere hjælpelöse eller afhængige af en eller anden Slægtnings Medlidenhed og Velgjær-

ninger, hos hvem de maaske havde været nødte til at spise et med bitre Taarer vædet Naadsensbrød, naar Döden beröver dem deres naturlige Forsörger, eller dennes Indtægter ikke ere tilstrækkelige til den hele Families Underhold. De tage ud som Lærerinder, eller forblive vel i Hjemmet, men undervise paa Skoler eller give private Timer. Og med Hensyn til Forhold af dette Slags er der i den senere Tid skeet en stor Forandring i den offentlige Mening. Det er ikke meget langt tilbage i Tiden, at man blandt de höiere Ständer ansaa det for en Skam, at en af Husets Dötre skulde undervise — arbeide for Betaling — eller tage hjemmefra — söge sit Bröd blandt Fremmede — som det hed. Nu derimod er dette blevet saa almindeligt, at man ikke mere undrer sig derover, men finder det aldeles i sin Orden. Ja, man slaar ikke engang Hænderne sammen af Forbauselse, naar man hörer, at efterladte Dötre af Mænd, der indtog höie Embedsposter, ansöge om og til Gavn og Glæde for sig selv og sine Elever overtage Lærerindeposter ved Almuskolerne. Ved den sidste Ordning af Almuskolevæsenet bestemtes det nemlig, at en stor Mængde Lærerinder skulde ansættes, og hidtil har der til enhver saadan Post meldt sig et ikke ringe Antal Damer, som baade ere i Besiddelse af langt flere Kundskaber og en höiere Dannelse, end der udfordres for paa en forsvarlig Maade at udfylde en saadan Stilling; men hvormeget Börnene vinde ved at undervises af disse Damer er iöinefaldende.

Det er imidlertid ikke alene pecuniair Trang, der driver vore unge Piger til at söge en Virkekreds, som de, der tilhörte en tidligere Tid, ikke vovede at stræbe efter, fordi de vidste, at de ikke kunde overstige de Skranker, hvormed Fordom og Sædvane paa alle Sider omgav dem. Hvor mangt et Liv henslæbtes ikke dengang i Utilfredshed, i huslig Strid og Kiv, fordi den modnere Kvinde ikke udenfor Hjemmet maatte anvende de Evner og Kræfter, som dette selv ikke havde Brug for, fordi man ikke vovede at hæve sig over den almindelige Opinion, og fordi denne ikke vilde respektere nogen indre Trang til Virksomhed, til en alvorlig Livsgjerning, der förte den i Hjemmet Opdragne udenfor dettes beskjermende Kreds. Nu derimod lader man hende föolge denne Trang, og hun arbeider og faar Lov til at prøve sine Kræfter, lærer at kjende den Velsignelse, der ligger i selve

Arbeidet, og at virke til Nytte for sig selv, medens hun virker for Andre.

Paa Landet ser man den ene Haandgjerningsskole opstaa efter den anden, stiftet af Sognets Damer, som efter Tour ere Lærerinder og undervise sine mindre heldig stillede, unge Söstre — Gaardbrugernes og Husmændenes Dötre — i den saa nödvendige, men desværre mangesteds paa Landet negligerede Kunst at före Naal og Strikkepinde — sy, strikke og lappe. Undertiden bliver der, for at opmuntre Eleverne under Arbeidet, forelæst Böger af religiöst eller historisk Indhold.

At her ogsaa findes et ikke ringe Antal unge Damer i lykkelige Kaar, som vel ikke föle nogen Lyst til at gjöre sine Kundskaber frugtbringende for Andre, men som hige efter stedse selv at gaa fremad paa Kundskabens Bane, og som ogsaa drive det til at komme i Besiddelse af et ikke lidet Omfang af Viden, maa jeg ikke glemme at tilföie. Ser man end for Öieblikket kun den Nytte, de selv have heraf, saa vil vel Fremtiden vise, at heller ikke de ville nedgrave sit Pund; men at det vil virke velgjörende, om end paa anden Maade end de tidligere Nævntes.

Jeg er i det Hele taget meget tilböielig til med Haab at se Fremtiden imöde med Hensyn til den Sag, hvorom jeg i disse Linier har udtalt mig. Det forekommer mig, som om jeg mere og mere ser Spor af, at man rigtig opfatter Kvindens Stilling, at den Erkjendelse vinder större Indgang, at hendes Opdragelse ikke er fuldendt, för hun til sine övrige Kundskaber ogsaa föier den at forstaa med Orden og Omtanke at styre et Hus. Jeg ved jo, at dersom den aandelige Uddannelse, hun har faaet, er sund og forstandig, saa er hun derved sat istand til med et klarere Blik at opfatte sin Stilling i Hjemmet og de Pligter, hun der har at opfylde. Og jeg er ogsaa overtydet om, at den dannede unge Pige meget lettere lærer Husbestyrelsen, end den udannede.

At vort gamle Norge nu igrunden maa betragtes som et ungt Land, er en Sandhed, man tidt hörer gjentage; og ligesaa sandt er det, at der saavel hos Nationen som hos det enkelte Individ gives en Tid, hvor der gjærer meget i det Indre, som ikke altid fremtræder smukt eller tiltrækkende, fordi det endnu ikke er fuldt udviklet, eller fordi det endnu ikke har fundet den rette Form. Saaledes gjærer der blandt

os endnu meget ogsaa med Hensyn til Kvindens Forhold og Udvikling, og vi maa ikke undres over, at vi hist og her støde paa Feilgreb, eller paa en Karikatur af det skjønne Billede, vi saa gjerne ønskede at se virkeliggjort.

Hvad der grundigen vilde rette paa Misforholdene her som i enhver anden Retning, var naturligvis ene og alene, at det christelige Liv vandt en større Fremgang iblandt os. Meget have vi at takke Herren for med Hensyn hertil, mangen Seir har den gamle, gjenopvakte Christentro vundet over Rationalismen og dens Tilhængere, og Exempler paa et sandt christeligt Familieliv findes her, Gud ske Lov, blandt alle Klasser; men man har jo endnu saa meget tilbage at ønske og bede om baade for sig selv — for den Enkelte — og for det hele Samfund. Den christne Kvinde ved i Ydmyghed at finde sin Plads, den Plads, som Herren har anvist hende. Enten den i Verdens Øine synes ringe eller betydende er hende aldeles ligegyldigt; den har for hende den højeste Betydning, fordi det er Guds Villie, at hun skal indtage den og udfylde den saa godt, hendes Evner og Kræfter tillade.

At endnu meget kunde siges om det vigtige Emne, jeg her har berørt, erkjender jeg villig og gjerne. Jeg har kun udhævet enkelte Træk og slutter nu med en venlig Hilsen til Søstrene hinsides Fjeldet fra

En af Tidsskriftets norske Veninder.

XIII. VÅR LEKTYR.

Histoire morale des Femmes, par Ernest Legouvé, 4:ième édition, (öfversatt på svenska af *Turdus Merula*, under benämningen »*Qvinnans Historian*» 1867).

Ueber die Verbesserungen in der gesellschaftlichen und wirthschaftlichen Stellung der Frauen, von Dr. Fr. v. Holzendorff, Berlin 1867.

Die Frauen der lateinischen und germanischen Racen, von Dora d'Istria, 1867.

The social and political dependence of Women, London 1867.

Familjen, studier af Wilhelm Bolin, Helsingfors 1864.

»Känn dig sjelf», så ljöd ju i forna tider svaret på de spörsmål, med hvilka den sanningssökande mängden bestornade vishetens gudinna?»

Med dessa ord såg min hustru upp från vårt samfälda

skrifbord, der hon slagit sig ned med en hel packe böcker i knäet och ett hvitt pappersblad utbreddt framför sig, på hvilket hon, under afvaktan på mitt svar, med lätt hand nedskref den grekiska vishetsregeln.

Jag besvarade frågan med en jakande åtbörd.

»Nå väl! Hvad tror du! Skall jag våga att i spetsen för vårt lilla blygsamma opus inrista samma djupsinniga ord?»

»Det kan ha sina faror!» menade jag och hotade henne skämtande med att läsaren skulle tro henne vilja uppträda med makt och myndighet af ett orakel, eller misstänka henne att vilja inkräkta sjelfva vishetsgudinnans tron.

»I sanning! det vore förfärligt!» och ett tragikomiskt minspel bekräftade sanningen af hennes ord. »Men, *que faire!*» tillade hon och visade på pappersbladet. »Dumheten är redan gjord, och hela Minervas vishet skulle ej förslå att göra den om intet. Dessutom,» fortfor hon, »är det ju icke jag ensam, utan vi samfäldt, som skola framlägga för Tidskrift för Hemmet och dess läsare de arbeten, som utgjort vår lektyr under vinteraftnarne. Och hvad skulle qvinnan hafva att frukta vid sidan af sin naturlige beskyddare?»

»Väl!» smålog jag; »låtom oss då behålla den gamla vishetsregeln till lösen för de nya idéerna, på samma gång vi taga den till utgångspunkt för bedömandet af några bland dessa idéers bärare.»

Förslaget antogs så mycket hellre, som vi redan från början varit eniga om att tillägga de ifrågavarande skrifterna deras högsta betydelse, just såsom uttryck af bemödandet att lära qvinnan känna sig sjelf och sin uppgift.

»Låtom oss nu se till i hvilken ordning vi skola taga våra vänner,» sade min hustru och upptog en i sender af de böcker, som lågo i hennes knä. »Första platsen ger jag *Ernest Legouvé* och hans *Histoire morale des femmes*. Eller finns det väl, tror du, något verksammare sätt att lära oss känna oss sjelfva, i all vår styrka och vår svaghet, än att, såsom Legouvé, upprulla för våra blickar vår egen själs historia, i alla dess olika phaser, alla dess finaste skiftningar?»

»Nej, det är sannt,» medgaf jag; »men å min sida vill jag ställa den finske författaren, *Wilhelm Bolin*, och hans studier öfver familjen fullt i jemnbredd med den franske akademisten och hans snillrika bok.»

Märkande en viss misstro i min åhörarinneas uppsyn höll

jag ett för tillfället lämpligt tal om huru dessa båda arbeten i sjelfva verket fullända hvarandra, då ju begreppet om familjen på det närmaste sammanhänger med det om qvinnan, och sålunda familjens historia och qvinnans kunna sägas vara oskiljaktiga.

»Dessutom,» tillade jag, »är Bolins bok, för den som vill uppsöka frågans betydelse ur filosofisk synpunkt och följa dess utveckling på detta område, från äldsta tider intill våra dagar, en förträfflig handledning.»

»Välan,» återtog nu min hustru, i det hon uppställde böckerna på den lilla flyttbara bokhyllan framför oss; »låtom oss då mellan de båda kärngubbarne i samlingen gruppera det här lättare småfolket. — Medgif,» fortfor hon, sedan böckerna blifvit ordnade enligt hennes plan, »att vårt val är förträffligt; och mångsidigt sedan! Legouvé skall ovilkorligen vinna alla. Han går aldrig så långt, att icke äfven den mest försigtige vågar följa honom, och om han också stannar något förr än vissa ultra radikaler (här fick jag en betydelsefull blick) skulle önska, så lemnar han dock alltid någon utväg öppen, för att en gång, då tiden mognat för idéens *hela* erkännande, kunna taga steget fullt ut.»

»Det är sant!» återtog jag, småleende åt den fina uppfattning af Legouvé's ståndpunkt, som røjde sig i dessa ord. »Dr Holtzendorff och den anonyme engelske författaren skola deremot endast anslå...»

»Den yttersta venstern,» inföll min hustru med ännu ett menande ögonkast. »Tacka vill jag då den slaviska grefvinnan! hon rör sig på mera neutralt område, är lättläst och underhållande och rekommenderar sig sålunda sjelf. Deremot vet du, att jag har mina starka tvifvelsmål angående Bolin, och helst sett att vi uteslutit honom ur sällskapet.»

Här utspann sig nu ett långt samtal, hvarunder jag försvarede den åsigten, att en qvinna, som drifves, icke af tom nyfikenhet, utan af ett santt menskligt intresse, att läsa ett arbete af denna art, kan göra det utan all fara för sin sedliga känsla och utan att såras af den vetenskapliga granskningen af ett och annat ömtåligt förhållande.

Min hustru förklarade deremot, att om också boken icke medförde någon egentlig fara, så skulle dock vissa af dess framställningar ej kunna förfela att på ett qvinligt sinne göra ett i hög grad motbjudande intryck. — Jag menade

att allting sådant försvinner för det vetenskapliga sinnet. — Hon påstod att kvinnans sinne aldrig blir nog vetenskapligt, för att icke med vämjelse vända sig bort från skildringen af en Fourriers lefnadsåsig, eller utan obehag kunna följa vetenskapens analys af det menliga lifvets fördoldaste mysterier.

»Men har du ej sjelf lärt mycket af den finske författaren och känt dig lifligt fånglad af en del af hans framställningar?»

»Jo! det är sannt. Men så har också du — alltifrån den der första aftonen, du mins, — skonat mig för alla de utförliga skildringarne af den låga missuppfattning och de skändliga missbruk, genom hvilka begreppet om familjen och kvinnan måst kämpa sig fram, likasom genom en skärseld, för att kunna uppnå sin nuvarande ståndpunkt. Så som du läst den för mig, sammanfattande i några korta drag det väsendtligaste af de der motbudande framställningarne, skulle Bolins bok säkerligen helsas med nöje af hvarje intelligent och till mogen ålder kommen kvinna.»

Några halft skämtande anmärkningar följde här, rörande förmånen och behaget af en sådan samfärd läsning under de långa vinterqvällarne, sedan barnen gått till sängs och göromålen för dagen blifvit å ömse sidor avslutade. Ja, min hustru påstod, att i sjelfva den dubbla sysselsättningen af fingrarnes trägna arbete med nålen och tankens flygt i kapp med författarens idéer, eller med föreläsarens utflygter från ämnet, låg ett uppfostrande element — något på en gång frigörande och bindande, utåtmanande och inåtdragande — som var synnerligt lämpligt för kvinnan i allmänhet och hustrun isynnerhet.

»Så t. ex.,» förklarade hon, »om nu din vän Bolins frihetsidéer, såsom jag är böjd att tro, i vissa fall gå för långt — hvar kunde jag funnit en bättre motvigt, ett verksammare korrektiv deremot, än i medvetandet att lille Carls skjorta *måste* vara färdig till byken, Annas strumpförråd fylldt, eller din egen nattrock lagad, skulle än min stämma komma att saknas vid folkomröstningen, eller kommunens väl få lof att skötas mig förutan.»

Argumentet var af äkta kvinlig och, hvad mera är, hustrulig art, och just därför så mycket svårare att vederlägga. Jag kringgick det med en skämtsam hemställan, huruvida

den stränga recensenten alltså ville tillråda tidskriftens äldre läsarinnor bekantskapen med de Bolinska studierna, under den dubbla garantien af ett träget handarbete och en finkänslig föreläsare.

Svaret utföll jakande och sedan vår strid beseglats på ett sätt, som icke lärer höra till goda tonen bland folk, som redan åtta gånger firat sin bröllopsdag, men som vi här på landsbygden äro nog simpla att ännu behålla i bruk, öfvergingo vi till dagordningen.

»Låtom oss börja med Legouvé,» sade min hustru lifligt och slog upp sin älsklingsförfattares verk. »Redan den korta planen för hans arbete är i mitt tycke förtjusande. Frågan om kvinnans uppgift är i Legouvés tanke icke en fråga blott för dagen, ett enstaka problem, hvars lösning gäller endast och allenast kvinnans intressen; den är tvertom en länk i den kedja af nya idéer, som genömlöper vår tid, en bland hufvudartiklarne i det 19:de seklets program: *de motsatta samhällskrafternas förmedling och försoning*. Det är icke Legouvés mening att göra kvinnan till man — han vill blott fullända mannen, eller rättare menskligheten genom kvinnan. Hans arbete är blott ett upprop till harmoni mellan skapelsens tvenne ädlaste och mäktigaste krafter: man och kvinna.»

»Med andra ord,» tillade jag, »han vill åvägabringa jemnlighet mellan könen på grund af sjelfva deras olikhet. Gud har skapat människoslägtet tvåfaldigt, säger han. Vi tillgodogöra oss blott den ena hälften deraf. Naturen säger två; vi säga en. Det qvinliga elementet har under sekler varit förtryckt. Men vi lägga ej ostraffadt beslag på en af Gud skapad kraft; ledd på afvägar skall denna kraft bli förstörande i stället för välsignande, och i tysthet undergräfvat våra bästa och ädlaste bemödanden. Må vi därför öppna portarne för detta nya elements inträde i verlden och erkänna, att vi ej kunna umbära detsamma på något område.»

»Upptagande sitt folks valspråk: frihet, jemnlighet, sysskonkärlek, visar författaren huru den sista betingelsen endast af kvinnan kan förverkligas, emedan kärleken är sjelfva själen hos henne. »Må vi då,» säger han, »tillåta denna själ att fritt få genomströmma folkets hela lif, för att der öfva sin mildrande, försonande och enande kraft.»

»En vackrare, på en gång mera fri och ädel ståndpunkt har väl aldrig någon författare i dessa ämnen intagit,» anmärkte min åhörarinna och såg upp med en blick, ur hvars klara och varma djup jag tyckte mig i synlig måtto skåda utströmmandet af detta nya element, om hvilket författaren talat.

Som det var oss omöjligt att steg för steg följa författarens skildring af qvinnans lif i dess olika utvecklingskedden såsom *dotter, maka, moder* och *samhällsmedlem*, beslöto vi att framhålla blott de djupare karaktersdragen i bilden, och af dem företrädesvis de, som stodo i samband med vårt ingångsspråk, eller som kunde tjena till ledning för uppfostraren.

Vi förbigingo sålunda skildringen af de allt annat än blandade känslor, med hvilka en dotters födelse fordom helsades, i det vi blott i förbigående harmades öfver den i södra Italien ännu herrskande seden, att genom ett sorgetecken i fönstret ge tillkänna en dylik tilldragelse, för att sålunda bespara modren grannarnes sorgbeklagelser. Äfven kapitlet om arfsrätten måste vi förbigå för att slutligen stanna vid den afdelning, som har till öfverskrift: *Uppfostran och ungdomen*, hvori författaren under form af ett samtal uppställer sitt ideal för flickors uppfostran.

»Detta samtal är perlan i hela boken,» förklarade min hustru; »en perla af det klaraste, djupaste vatten och den mest sinnrika infattning. Huru mästerligt aftecknar sig ej grefvens småaktiga, ljusskygga uppfattning mot den höga och fria rymden af hans värds åskådningssätt. Hur ypperligt vederlägger ej den senare påståendet, att insigt och vetande skulle stå i strid med den sanna qvinlighetens väsende; hur slående visar han ej orimligheten af att qvinnan uppfostras endast till att vänta på en man — såsom vore hon ett Guds barn allenast i bemärkelse af ett bihang till mannen — i stället att danas till ett fritt och sjelfansvarigt meniskt väsende. Och, slutligen, huru intagande är ej bilden af den halfvuxna unga flickan, som kommer springande till fadren, för att få förklaring öfver ett matematiskt problem, men stannar på tröskeln, rodnande vid tanken att hon förrådt sin okunnighet inför en fremmande, hvilken å sin sida ryser vid blotta tanken att se Euklides i en ung flickas hand.»

Äfven i kapitlet om ungdomen återfunno vi några älsk-

lingsbitar. Så t. ex. påminde jag om författarens varningar mot förtidiga giftermål och huru han till och med i lagarne rörande äktenskapsåldern för qvinnan vill se en mätare af de olika folkens sedliga ståndpunkt.

»När flickan föres i brudstol vid 16 till 18 år, — med hvem gifter hon sig?» frågar han. »Med en make? Ingalunda. Hon gifter sig — med ett ansigte om fästmannen råkar vara vacker; med en million om han är rik; med en kostym, ett ekipage om han är elegant. Men honom sjelf — hans moraliska menniska, — den tänkande, kännande, arbetande mannen — honom trotsar jag henne att gifta sig med. Hon vet icke af honom; hon är fullkomligt fremmande för det som utgör sjelfva grunden för hans lif och karakter. Hon gifter sig, såsom det heter i geometrien, med en obekant storhet — ett X.»

Min hustru tillade här några exempel, hemtade ur vår egen umgängeskrets, till bevis för denna sats.

»Annorlunda vill Legouvé hafva det,» fortfor hon. »Mins du de råd han ger mödrarna för behandlingen af det ömtåliga ämnet kärleken? Något mera förtjusande i ömhet, finhet och takt kan man knappast tänka sig. Det förefaller nästan omöjligt för någon annan än en moder att så tänka och tala. I stället att i samtal med den unga dottern sky detta ämne, såsom funnes det icke till, eller fördöma det såsom en led frestare, vill han att modren skall framställa kärleken under dess sanna gestalt: *»comme hôte naturel des grandes âmes»*, hvars värsta fiender just äro dessa flygtiga sinnesrus, som våga stjåla hans namn och inkräkta hans plats. När den unga flickan fattat, att hjertat måste renas till en helgedom och vidgas till ett tempel, för att bli värdigt att emottaga det himmelska budskapet, då skall hon förakta skenbilderna, som vilja insmyga sig på hans plats. *»On n'adore pas des idoles quand on connait Dieu.»*

»Det är vackert, om än äkta fransyskt sagdt,» inföll jag, småleende åt recensentens förtjusning. »Men författaren medger dock, att der uppstår en viss fara af hans system. Den unga flickans lif kan icke längre fyllas af hennes forna barnsliga sysselsättningar, hon vill lefva och verka, hon vill älska och älskas.»

»Ja väl! men han afvärjer den hotande faran.»

»Det är sannt! »Öppna för den unga flickans hjerta den

kristliga kärlekens vidtutgrenade arbetsfält,» säger han. »Vid beröringen med lifvets grymma verklighet och i bemödandet att lindra dess qual skola den konstlade smärtan, den inbillade lidelsen blygas och taga till flykten. Gif henne sedan tillfälle att odla sin själ, stärka sin tanke, vidga sitt vetande. Veta det är att lefva; med andra ord: det är att tänka, att handla. Upptagen af stora föremål och höga bilder skall inbillningen icke hafva rum för dessa flygtiga nycker, dessa grumliga drömbilder, som förflygtiga eller oskära det jungfruliga sinnet. Och slutligen — efter barmhertighetsverken och studierna — nöjet. För ungdomen är det oskyldiga nöjet tillsammans med jemnåriga ett lifsbehof, hvars åsidosättande är långt farligare än dess förnuftiga tillfredsställelse. Sålunda förberedd skall den unga flickan småningom invigas till lifvet och utdanas till denna medvetna, själfulla qvinlighet, som allena har kraft att i sig upptaga den sanna kärlekens väsende.»

»Härmed inträder han nu,» fullföljde min hustru, »i ett nytt kapitel af vår inre historia, hvilket han gifvit öfverskriften: *Den älskande qvinnan*, och som utgör en af bokens glanspunkter. Med hvilken djup sanning, förenad med den finaste fyndighet, skildrar han ej den urgamla striden mellan den högre och den lägre kärleken — den himmelska och den jordiska Venus — i det han erinrar huru Plato var den förste, som afslöjade för människornas blickar den okända bilden af den renande och förädlande kärleken, samt huru denna bild, blott till hälften genomförd, sedan föll helt och hållet i glömska hos romarne och först genom Dante åter kallades till lif i gestalten af Beatrice, den älskande qvinnan, som blir skönare i samma mån som den hon älskar blir genom hennes inflytande renare.

»Så skulle det vara,» fortfor hon, och hennes blick vidgade sig likasom för att intaga de sköna framtidssyner, som sväfvade förbi hennes inre syn. »Så skulle våra unga kvinnor — våra fästmör och hustrur — taga sin uppgift, och en ny framtid, full af ljus och hopp och kraft, skulle uppgå för vårt folk.»

Jag tänkte på en och annan som redan så gjort, och kysste handen, som skuggade sierskans blick, likasom för att qvarhålla derinom de sväfvande synernas skönhet. Det korta samtal, som här följde, hör icke hit — och icke

heller de planer, som på grund af det Legouvéska systemet uppgjordes för Carls och Annas framtid. Slutligen återkommo vi till verkligheten och till det framför oss uppslagna kapitlet om giftermålet, hvilket min hustru röstade för att förbigå, i det hon påstod, att förf:n äktenskapsideal icke motsvarade hvad man af det föregående haft rätt att vänta, samt att de reformer han påyrkat saknade all tillämpning utanför hans eget fädernesland.

I ett fall bestred jag detta påstående och påpekade att hvad Legouvé säger om orättvisan af att fränkänna hustrun all rätt att förfoga, ej blott öfver den samfälda förmögenheten, men äfven öfver de medel, hon med eget arbete förvärfvar, har sin fulla tillämpning också på våra förhållanden. Riktigheten af min anmärkning medgafs och bestyrktes genom exemplet af en fattig qvinna, som, då man velat förmå henne att med vigseln helga den olagliga förbindelse hon ingått, svarade: »Jag kan icke, ty han skulle då kunna taga ifrån mig allt hvad jag förtjenar och lemna mig och barn att svälta ihjäl.»

Efter denna lilla afvikelse från ämnet öfvergingo vi till en af de vackraste och lärarikaste framställningarne i hela boken, den om *modrens förhållande till sina söner*. Modren måste, säger förf:n, inverka på deras utveckling i alla riktningar — på deras sedliga känsla och deras förstånd, så väl som på deras hjerta. Men genom hvad medel? — Frågan besvaras indirekt med Sokrates' ord då han återlemnade till fadren en yngling, som blifvit honom anförtrodd att undervisa: »Jag kan ingenting lära honom, ty han älskar mig icke.» Kärleken är således det första och oundgängligaste villkoret för en moders inflytande. Men det är icke det enda. Der-till måste komma en utvecklade tankekraft, en vaken intelligens, en mognad lifserfarenhet. Alla stora män hafva varit uppfostrade af sina mödrar; — icke som skulle mödrarna varit deras enda lärare (förf:n afråder från en ensidig hem-uppfostran), men de hafva ingjutit i hela deras bildning detta qvinliga element, hvarförutan ingen menskelig storhet gifves; de hafva inmängt i deras andeliga föda något af detta första näringsämne, som af ingenting annat kan ersättas: modersmjölken.

Jag gjorde här en halft skämtsam, halft allvarlig anspelning på att det finnes momenter i den moderliga upp-

fostran af nog stor vigt, för att till och med undantränga »lille Carls skjorta», och låta den afvakta nästa byk. Min hustru rodnade och såg ut som hade hon fastnat i fällan. Nästa ögonblick räddade hon sig dock med vanlig fyndighet, i det hon tog sin tillflykt till den bibliska satsen, att man skall det ena göra och det andra icke låta.

Vi återgingo derpå till den djupt betydelsefulla skildringen af modrens uppgift i förhållande till de frestelser och förvillelser, för hvilka sonen så lätt faller ett rof, i det vi öfverenskommo, att om vi ej här kunde följa förf:n i hans fina och djupgående analys af detta ömtåliga förhållande, så kunde vi dock tryggt hänvisa dit alla mödrar, som vilja hafva en klar insigt af sin pligt i detta fall. Den förblindade, som icke vill se någon fara, — den blyga och skygga, som icke vågar det — den lättsinniga, som gör förvillelsen till föremål för skämt eller till och med för stolthet, — för alla har förf:n ett råd, en handräckning, en väckande varning. Framför allt framhåller han, att det är endast den kyska modren, som i sedligt afseende eger något värde öfver sonen och behåller det, äfven om han för ögonblick dukar under för lidelsens öfvermakt, förgätande hennes bön: »för din moders skull, vanära icke den, som en gång skall bli mor.» Men kyskhet är ej detsamma som okunnighet. Det finnes förhållanden, menar man, som en moder bör vara okunnig om. Legouvé tänker icke så. *En moder bör veta allt, för att kunna intränga öfverallt med sitt helande och renande inflytande.*

Äfven i fråga om modrens uppgift att i sonens hjerta väcka och utveckla kärleken till fosterlandet, till menskligheten och till Gud, yttrar förf:n några behjertansvärda ord, ehuru min hustru påstår att det religiösa elementet eljest är det svagaste i boken och tillskrifver det den omständigheten, att förf:n lägger ett svalg mellan qvinnans och mannens religion, lemmande den förra på instinktens, den senare på den abstrakta vetenskapens ståndpunkt.

Det följande kapitlet med den hjertslitande skildringen af »Moderlighetens sorger och brott», och de bevekliga uppmaningarne till den af frestelsen oberörda qvinnan att utsträcka sin hand för att uppresa den fallna systemen och rädda hennes barn, kunde vi endast helt flygtigt beröra. Med varmaste erkännande af de många djupa och gripande sannin-

gar, förf:n i detta ämne uttalar, måste vi lemna åt läsaren att bedöma, huruvida ej det djupa deltagandet för de olyckligas lidande kommit förf:n att alltför mycket förbise deras fel, samt huruvida ej dessa samhällenas och mensklighetens frätande kräftsår fordrat en strängare och kraftigare behandling än ansläendet af statsbelöningar (!) för de ogifta mödrar, som i tio år med eget arbete försörjt sina barn.

Vändande några blad uppslog jag kapitlet om »*La femme*», erinrande att vi nu befunno oss vid bokens vändpunkt.

»Ännu icke,» inföll min hustru; »till och med de ifrigaste reformvänner måste finna sig belåtna med de fordringar, förf:n här ur rättslig synpunkt framställer för qvinnans räkning. Det är först i tillämpningen och i synnerhet i jämförelsen mellan mannen och qvinnan, som han, jag måste medge det, synes vilja taga igen med den venstra handen hvad han redan gifvit med den högra.»

»Ja,» inföll jag, »det ser verkligen ut som om förf:n vid en återblick på sitt arbete sjelf häpnat öfver det resultat, till hvilket han kommit, och skyndat att i ellofte timman rädda allt som räddas kunde af mannens gamla företräden och — fördomar.»

»Nå ja, härmed må nu vara huru som helst, så får man dock tillstå att de praktiska reformer han påyrkar innefatta allt hvad vi tillsvidare rimligtvis kunna begära, och betydligt mera än hvad Sveriges och Nordens qvinnor i allmänhet ännu förstå att, vare sig uppskatta eller tillgodogöra.»

»Hvad påyrkar han då?» frågade jag.

»Först och främst upprättandet af skolor, lycéer, ja till och med akademier för den qvinliga undervisningen, allt på statens bekostnad. Dernäst vill han öppna för qvinnan lärarekallet, läkareyrket, skriftställarebanan och en hel del administrativa och byråkratiska befattningar. Slutligen vill han upplåta åt henne inspektionen öfver alla qvinliga fängelser, sjukhus, arbetsinrättningar och barnhus, samt större delen af den offentliga fattigvården.»

»Nå väl! det låter ju ståtligt det der, men hvartill tjenar detta ädelmod mot en varelse, hvars intelligens, enligt förf:ns påstående, aldrig kan vinna någon annan sjelfständighet, än spegelns eller ekots, hvars snille han betecknar såsom ett improviserad tankespel, uppkastande i rymden tusen små skimrande idéer, färgrika som såpbubblan och

bristande som den vid minsta beröring? Och slutligen — huru förena den brinnande uppmaningen i inledningen, att låta det qvinliga elementet fritt utströmma i alla riktningar genom samhällslifvet, med den på sista bladet (dock endast i en not) uttalade afsigten, att steg för steg allt mer och mer särskilja qvinnan från mannen?»

»Nå ja,» inföll min hustru otåligt, »jag har ju medgifvit att förf:n har sina oförklarliga inkonseqvenser. Men i ett fall må vi dock gifva honom rätt, och det är i påståendet att vi qvinnor sakna allt politiskt förstånd. Med bästa vilja i världen skulle vi ej kunna jäfva de slående bevis han anför för denna sats.»

»Skulle det verkligen vara så omöjligt?» återtog jag leende. »Låtom oss blott begagna förf:ns egen method, och jemföra t. ex. vår egen Margaretha med herr Erik af Pommern, Lovisa Ulrika med hennes gemål, Elisabeth med Stuartarne, för att ej tala om en Maria Theresia, en Catharina m. fl. Och sedan, — skulle man ej bland revolutionens män kunna upptäcka någon med mindre politiskt mod och förstånd, än denna unga qvinna (Mad. Roland), som, då hon med snillet och hjertats förenade vältalighet gick att inför konventet föra folkets talan, och hejdades af en bland de kringstående, med utropet: »Ni! en qvinna! och ensam! huru vågar ni?» svarade: »*Ensam*, min herre! ser ni då icke att jag har sanningen och fosterlandskärleken med mig?»»

Tillbakaslagen, men icke öfvervunnen, anförde min motståndare några andra af revolutionens qvinnor såsom motbevis. Jag svarade med att uppläsa det af Legouvé anförda brefvet från markisinnan Fontenay, denna ädla qvinna, hvilken förf:n sjelf betecknar såsom den der räddat Bordeaux från blodbad och Paris från skräckregeringens fador.

Sjelf rörd af de vackra drag ur hennes köns historia, jag här framhållit, vände min hustru dock mina egna vapen emot mig, i det hon erinrade, att hvad Mad. Fontenay begärt af konventet var just hvad Legouvé begärde för qvinnan: rättigheten att egna någon del af sitt lif åt fosterlandets tjenst, — ej på det politiska, men på det sociala området — främst genom att vaka öfver nödens barn, värna om den allmänna sedligheten samt gifva lif och själ åt de välgörenhetstheorier, som staten uppställer.

»Man älskar sitt fosterland i samma mån som man offrar

sig sjelf derför,» sade hon. »Derför vill Legouvé binda oss vid vårt land med det oupplösliga bandet af en helig skuld. Han fordrar för oss *icke så mycket rättigheter att utöfva, som icke mera pligter att fylla.* Och deri har han rätt — icke sannt?»

Här mötte mig en fuktig blick, hvars bevekande makt jag hade mycket svårt att ej obetingadt underkasta mig.

»Han har rätt,» upprepade jag tvekande, »men...»

»Och i alla händelser,» afbröt hon, »har Legouvé aldrig uppdragit någon oåterkallelig gräns för det qvinliga inflytandet — aldrig uppträdt med något kathegoriskt: härtill skall du gå, men icke vidare. Han kan ur rättslig synpunkt erkänna mycket, hvars omedelbara och fullständiga tillämpning han tills vidare uppskjuter. Det är icke de våldsamma omkastningarnes, det är det eviga fortskridandets, den gradvis skeende frigörelsens talan han för, och detta icke för qvinnans skull allenast, utan för familjens, för samhällets, för mensklighetens.»

»Det är sannt,» medgaf jag, »och du har sjelf redan i början af vår lilla studie antydt denna hans ståndpunkt, hvilken för öfrigt i korthet innefattas i hans egna ord: *»I dag är gårdagens lärjunge.»*

»Säkert är,» fortfor min hustru, som talat sig helt varm i försvaret för sin gunstling, »att vi af Legouvé mottagit oförgätliga lärdomar och att man icke lemnar hans arbete utan en djupare insigt i sitt eget väsende, och en klarare utsigt öfver sin egen uppgift, än man förut egt. Ära och tack vare derför den ädle fransmannen!»

Ett rop af glada barnröster afbröt här loftalet, innan jag hann mer än instämma deruti, och medan talarinnan skyndade in i barnkammaren intog jag hennes plats, för att så godt sig göra lät sammanbinda till ett helt hennes spridda anteckningar.

Detta arbete var just slutadt, och jag sträckte handen efter min vän Bolins studier, då jag hörde en röst bakom mig utropa: »Hvad ämnar du göra?»

»Sluta uppsatsen naturligtvis.»

»Omöjligt, min vän.»

»Hvarför så?»

»Först och främst emedan jag lofvat Carl och Anna att gå ut med oss; och sedan emedan jag har en alldeles tydlig

känning af att tidskriftens läsare fått mera än nog af oss och *Vår Lektör* för denna gång.»

Jag ville invända något, men i detsamma lades ett mjukt och lent föremål öfver mina ögon, mina läppar tillslötos på ett oemotståndligt sätt, en hand smög pennan ur mina motvilliga fingrar och satte punkt för alla vidare meddelanden, tilläggande en önskan, att läsaren måtte haft blott hälften så mycket nöje af *Vår Lektör*, som

Keiner och Inga *).

XIV. SILLE BEYER **).

Da begge de gamle forældre på Fredriksgård var døde, faderen 1847 og moderen 1851, blev, som sagt, de efterlevende søstre ejerinder. De delte nu arbejdet imellem sig, — og hvor naturligt, at Sille fik »det skønne» under sit område! Hun sørgede for blomsterhaven, og denne omsorg hørte til hendes kæreste sysler; det vil ikke sige, at hun håldt urtegårdsmænd og lugekoner i ørone, — nej, hun var selv både det ene og det andet; man skulde ikke tro at have digterinden for sig, når man så hende gå i haven med den bredskyggede hat, vande bedene og skuffe gangene. Blomster var ligesom børn altid genstand for hendes ømme pleje, og med rette blev der sunget ved hendes grav:

»I Havehjørnet, hvor hun sad

Blandt Blomsterbørnene i Aftenrøden,

Der var en Taare paa hvert Blad;

Thi deres Moder dem berøved Døden.»

I flere år endnu skulde hun dog nyde sin fulde sundhed; ligefra sin tidligste barndom havde hun også glædet sig ved

*) Då de respektive förf:ne temligen fritt återgifvit Legouvé's tankar, utan att ordagrant följa, vare sig förf:n eller öfversättaren, kan man af deras uppsats icke döma om den svenska öfversättningens beskaffenhet. Det torde derföre tillåtas oss att påpeka den såsom synnerligt förtjenstfull, samt erinra om den tacksamhet man är skyldig öfversättare och förläggare, hvilka införlifva med vår litteratur arbeten af så högt värde som detta. *Red:n.*

**) Slut från föregående häfte.

et usædvanlig godt helbred. Derom vidner blandt andet de lange fodvandring, som hun foretog næsten hver sommer, især de første år efter moderens død, og som så inderlig glædede alle, hvem hun gæstede. Det var også umuligt andet end at tage vel emod hende, når man så de milde øjne og hørte den velklingende stemme: hun havde nemlig en ualmindelig smuktalestemme, hun var veltalende ej alene i den mening, at hun föjede sine ord smukt og lagde tonen på en udtryksfuld måde; men hendes tales hele strøm havde en særegen velklang, som föjede en ny ynde til den livfulde fortælling. Glæden var derfor altid gensidig, når hun således en skön sommerdag uvæntet gæstede en kær slægtning eller ven af slægten, snart i det sydlige og snart i det nordlige Sælands dejlige egne. Således, fortæller hun selv (på en efterladt blyantskreven lap papir), gik hun en sommer »fra Ringsted til Flensborggarden, næste Dag til Herlufmagle, et Par Dage efter kiørte de mig til Ringsted, derfra gik jeg til Haraldstød, — næste Dag over Skjoldnæholm og Ledreborg, — næste Dag til Roskilde.» En anden sommer »seilede jeg til Humlebæk, gik over Gurre til Helsingør, seilede næste Morgen til Rungsted, gik til Vallerød, næste Dag over Vedbek til Lyngby, næste Dag derfra hjem.» Og — tilföjer hun — »når en gammel Pige har Lyst og Kræfter til saaledes at give sig ud paa Fødtoure og Eventyr, er dette vist et udmærket Beviis paa, at baade hendes Helbred og Humeur have det godt, og det var sandelig ogsaa Tilfældet.» På disse vandring var det især naturens skönheder, som hun søgte, og som hendes for alt skönt opladte øje glædede og kvægede sig ved. Målene for hendes færd var valte med skönsomhed, og det er muligheden af, at nogen måske kunde få lyst til at göre de samme udflugter, der har ledet mig til at omtale dem så omstændelig på dette stød. — Også fjærner skönne egne lokkede hende. Således foretog hun i avgust 1856, i sælskab ikkun med en søster, en rejse til *Trollhättan*. På 1½ dag sejlede de fra København til Göteborg, og straks næste morgen videre opad Götaälven til vandfaldet; »her» — skriver hun — »gik vi hele Dagen paa Biergene — jeg troer ikke nogen tyveaars Pige havde holdt bedre ud — næste Dag paa samme Maade hjemad — fra Gothenborg en rygende Storm — 6 Dage

saaledes ud i Eet paafærde — jeg følte det ikke og morede mig deiligt.»

Hværken på sistnævnte færd eller langt tidligere, da hun 1834 så sig om på *Kullen*, vides hun at have søgt mennesker i broderriget. Det var naturens skönhed, der ene ligesom drog hende til sin barm, hende, den stærke, sunde, kraftige og dog så ægte kvindelige naturens datter. Hendes undseelse hindrede hende i at søge folk, som hun ikke iforvejen på en eller anden måde havde lært at kende. Det var derfor også hvad man kalder tilfældet, der for en kort stund førte hende sammen med *Fredrika Bremer*, — ikke i Sverige, men da denne i sommeren 1849 kom igennem Danmarks hovedstad på udfærd til fjærne lande. Om dette møde ved jeg imidlertid ikke at mælde andet end, hvad der står på et par små blade i Sille Beyers efterladte papirer. På det ene findes et lille digt fra den 8 juli 1849, som hun sendte sin svenske åndelige frænke til afsked og hvori det blandt andet heder:

Du har os Hiertets Gaader tolket,
 Dets Fryd og Kampe, Qval og Glød;
 Din Røst ei blot til Sveafolket
 I mangel aandfuld Saga lød;
 Til os paa denne Side Sundet
 I kiært beslægtet Sprog den klang,
 Og havde Hierter her Dig vundet,
 För Du betraadte Herthas Vang.
 Og derfor, som en kiær Veninde,
 Du hilstes paa den danske Kyst,
 Og derfor vil Dit kiære Minde
 Her brænde stadigt, klart og lyst!

Hjærteligheden af *Fredrika Bremers* svar viser sig i følgende uddrag:

»Huru skall jag kunna tacka Dem, kära Fröken Beyer, som tänkt så vänligen på mig? Jag kan det ju icke. Men naturer sådana som Deras, äro gifvande, och hafva sin glädje deri. Man känner derföre mera behovet att älska än att tacka dem. — Tack emellertid hjertligen för det bevis af vänskap och godhet, som De gifvit mig; jag bevarar det bland mina många kära och dyrbara minnen från Danmark.»

Ovenfor har jeg haft lejlighed til at pege på den dag, som vistnok var den lykkeligste i Sille Beyers liv, forældremes

guldbryllopsdag i året 1846. Den ulykkeligste dag i hele hendes liv var derimod uden tvivl den 2 juni 1857 — ja, det tør jeg udtale med næsten afgørende vished. Da fik hendes stærke natur sit knæk. Indenfra, ad åndelig vej, måtte hendes sundhed og kraft nedbrydes. — Hvad hændtes da på hin ulykkesvangre dag? — Lad os høre hende selv!

»En voldsom Ildebrand fortærede den anden Juni 1857 vor elskede Barndomsbolig, vort Frederiksgaard, dette Mindernes dyrebare Hjem! Intet Blad, ingen Lap Papir, som var mit eller i mit Værge, blev tilbage. Paa en Vandring til Kiøbenhavn om Morgenen kl. 7 vendte jeg mig som sædvanlig tilbage og saae med Kiærlighed og Glæde til mit idylliske Hjem, belyst af Morgensolen, omslynget og omgivet af blomstrende Buske og Træer — og et Par Timer efter erfarede jeg, at Gaarden med alle vore rørlige Eiendele, alle Erindringsgjenstande, alle Arvestykker, Alt, hvad der var sparet af Tidens Tand fra gammel Tid i et Huus, der blev grundet for meer end 61 Aar siden, og Meget, som Aar efter Aar ved Huusflid og Sparsommelighed var samlet — Alt, paa Familieportraiterne og nogle ganske faa Gienstande nær, var nu kun Gruus og Aske!»

Huset var netop gjort istand og oppudset til pinsen, adskilligt nyt »anskaffet til Forskiønnelse og Nytte», og »vi fornøiede os alle over vort kiære, yndige Hiem» og — skriver hun et andet stød — »saa gik Alt op i Luer paa mindre end halv Time — alt det Fornyeede, og alt det kiære, kiære Gamle! — Kun Portraiterne, Guldbryllopstestamentet og nogle ganske faa Gienstande til, bleve frelste — ellers Alt, hvad Forældrene, Alt, hvad vi mange Søstre i mange Aar havde samlet, erhvervet, bevaret og elsket — Alt var tabt!»

»En Bolig for Sommeren fik vi leiet i Brøndshöi, hvor vi flyttede ind tre Dage efter Branden — i et Huus, over hvis Dør der staaer skrevet: »Taknemmelighed», et meget characteristisk Navn for os i en saadan Tid.»

I denne nød lærte hun næmlich ret at kende sine venner og ej alene var disse mange, mange, men deres gaver desuden så rigelige, at, havde ikke de brændte ting haft værd i og for sig, vilde hun måske snart have følt sig lige så vet forsynet kort tid *efter* branden som *inden* denne. Blandt de første veninder, der ilede hende til hjælp, var ogsaa Fru

Heiberg; — herom heder det*): »Om hendes kiærlige Hiærte og Deeltagelse i Andres Nød og Sorger kunde jeg fortælle ikke faa Exempler. Nærmest ligger det at omtale, hvad jeg selv personligt har erfaret. I Foraaret 1857, dengang mit kiære Hiem, vort Frederiksgaard, med de Hundreder af Minder fra Forældrenes Tid, og fra Barndommens, Ungdommens og de sildigere Aar, var nedbrændt, og min trofaste Veninde, Blomstermalerinden Frøken Løvmand, havde faaet Underretning om den tunge Skiebne, der havde rammet os, skrev hun til den os begge saa kiære Fru Heiberg, og underrettede hende om, hvad der var mødt mig og mine Søstre. De to fortræffelige Veninder samlede da i en Hast en heel Deel Nødvendigheds-Artikler, baade til vort personlige som til husligt Brug, og ligesaa ivrige som vor kiære nærmeste Slægt sendte de os strax i de første Dage endeel og i de følgende mere, der kom til usigelig stor Nytte for os, som vare blottede for Alt og for Øieblikket ikke eiede mere, end hvad vi gik og stod i. Fru Heiberg viste ved denne Leilighed atter sin praktiske Sands, idet hun havde tænkt paa de mange forskiellige smaa og større Ting, der ere fornødne i et Huus; disse overbragte hun os selv i vor leiede Bolig i Brøndshøj» . . . »Blandt disse gode og kiære Sager var ogsaa Adskilligt af Fru Gyllembourgs**) Efterladenskab, der havde hørt til hendes Skrivebord. Hun udfandt ret, hvad der kunde opmuntre og glæde mig.»

I denne sommer, fuld af sorg og savn, gik Sille kun sjældent til hovedstaden; det havde hun ikke lyst til. Dog savnede hun den sædvanlige megen bevægelse, og — skriver hun — »jeg havde ikke Haven hiemme at arbeide i . . . naar jeg gik hiem til Ruinerne og den forbrændte Have græd jeg, eller tvang Taarerne tilbage . . . og henad Efter-

*) I håndskriftet »Bidrag til ædle Qvinders Biographier», som slutter brat (kort) efter det, som nu følger. Meget tyder på, at vensindens ufuldenkte levnedsskildring hører til det allersidste, Sille Beyer har skrevet inden sin død, — af det, som var bestemt til udgivelse. Håndskriften, som ellers var klar, er her så utydelig, at man mærker den møje, det har kostet hende at skrive. Det er, ligesom om det havde været hendes inderlige ønske at få dette arbejde færdigt inden sin død. Det lyktes desværre ikke.

**) Fru Heibergs svigermoder, Forf. til »En Hverdagshistorie», der anden gang giftede sig med den svenske friherre *Karl Fredrik Ehrensvärd* (f. 1767 † 1815), som — landsforvist efter Gustav

aaret, eller før, fik jeg lidt Hævelse*) i Benene — noget, jeg *aldrig* havde haft i mine 54 foregaaende Leveaar. Altsaa Branden, og de Sindsbevægelser, der fulgte med, ogsaa de mange Beviser paa Folks kiærlige Deeltagelse og Velvillie, der gik mig giennem Sindet ligesaa heftigt som Sorgen over de kiære tabte og ødelagte Erindringer» — ja, deri søger hun selv spiren til sin svaghed og sygdom. Det sidste har jeg næmlig afskrevet efter et løst blad, som hun må have skrevet i sin sidste tid, og som fandtes først efter hendes død. Det begynder med de ord: »I denne örkesløse Senge-
liggens Tid vil jeg i Anledning af min Sygdoms Begyndelse og Oprindelse give nogle Forklaringer.»

Dog må ingen tro, at hun hørte til dem, som klynker og klager, og som indvier enhver mødende i den sorg, der ruger over deres eget hjærte. Tværtimod! — hun bar sit kors i stilhed, — des hæftigere må hun have følt smærten af trykket; det var kun i skrift, at hun udgød sig som ovenfor. Tilsyneladende var hun den samme som tidligere, da hun med sine søstre den 16 oktober flyttede ind i et nyt Fredriksgård, der imidlertid havde rejst sig på det selvsamme stæd og lignede det gamle så mærkværdigt — i alt fald hovedbygningen — at hvo, som intet vidste om branden, næppe skulde blive klogere alene af at se den ny bolig. »Nu er det Efteraar», skriver hun efter indflytningen, »— ligesom vort Livs Efteraar stunder til, dog maa vi begynde med freidigt Mod forfra — og den kiærlige Deeltagelse, vi have fundet, maa være den bedste Opmuntring, hvormed vi atter tiltræde det gamle fornyede Hiem.»

Da jeg i hendes sidste år kun sjælden var i eller ved hovedstaden, næsten uafbrudt borte fra 1857—60, kan jeg kun igennem andres udsagn og hendes breve til mig dømme om hendes virksomhed. Denne syntes som altid levende. Utrættelig var hun i at vejlede og hjælpe andre, selv med de ubetydeligste småting, overalt, hvor hun trode at kunne gavne og glæde. Det gør mig ondt nu i en ældre alder at

III:s mord — bosatte sig i Danmark og antog navnet *Gyllembourg*. »Hverdagshistoriernes» navnkundige forfatterinde var født 1773 og døde først 1856.

*) På svensk: svullnad, svulst. Det var de første tegn til *vandsot*, den sygdom, som i løbet af de 4 følgende år langsomt nedbrød hendes kraft og omsider lagde hende i graven.

opdage, hvorledes jeg selv undertiden misbrugte hendes mangeløse tjenstvillighed. Det var især med hensyn til umodne literære arbejder, jeg dengang søgte råd og hjælp hos hende. Dog var det yderst sjældent, at hun lod sig mærke med, at det trættede hende, og næsten altid skede det på en eller anden middelbar måde, såsom ved at fortælle om andre, der havde gjort hende ulejlighed med lignende. — Sine bedste af slige tjenester ydede hun dog uden tvivl i »Den kvindelige Pleieforening», hvis stadige skriftførerske hun desuden var i en lang årrække; men da hun så sjælden talte om sig selv (de ovenfor anførte stæder er måske de eneste skriftlige) og allermindst om sin virksomhed som velgørerinde, så må jeg vist overlade skildringen af denne hendes stræben til andre, måske til en af de ædle kvinder, der virkede sammen med hende i denne retning. Fræmst blandt disse kan jeg nævne Danmarks højhjærtede enkedronning, *Karoline Amalie*, Plejeforeningens stifterinde, som yndede Sille Beyer meget, og undertiden saa hende hos sig på sit sommerslot, Sorgenfri.

Vi nærmer os nu Sille Beyers sidste dage; og da jeg imidlertid atter var kommen til hovedstaden for længre tid, kan jeg som øjevidne meddele adskilligt om disse, idet jeg låner et og andet af noget, som jeg tidligere har udgivet om hendes endeligt.

— Allerede i sidste halvdel af mars måned (1861) havde den tiltagende vandsot nær overvundet hendes sidste kræfter; dog kom hun sig atter, skönt langsomt. Sidst i maj var hun endog så vel, at hun torde våbe at tilfredsstille et længe nærret ønske, nemlig endnu en gang at se Fru Heiberg i »Viola». Det var den 29 maj. Jeg opnåede at få en plads ved siden af min faster, hvilket jeg med rette håldt for en ære. Det var en vemodig skön aften. Fru Heiberg, som jeg havde set så mange gange i det samme stykke, forekom mig at spille mæsterligere end nogensinde; og jeg hviskede til min faster: »Hun ved vist, at Du er her.» Skönt vi ikke lod os mærke med det for hinanden, følte vi uden tvivl begge, at det var Silles afskedsbesøg i dette konstens tempel, hvor hendes skönne ånd så ofte havde glædet sig; at hun nu for sidste gang så Fru Heiberg spille, Fru Heiberg, hvem hun beundrede som konstnerinde lige så höjt, som hun ælskede hende som veninde og agtede hende som menneske.

Sygdommen tog snart til igen. Vel ævnede den ikke at svække hendes forstand og åndelige friskhed, når hun ingen øjeblikkelige lidelser følte, — men dog fræmbragte den lidtefter lidt en svækkelse i hendes lyst til at sysle så meget som tidligere med æstetiske arbejder. Nu kunde hun også kun sjælden tænke på selv at opsøge sine gamle venner, blandt hvilke hun talte så mange i den nære hovedstad. De kom da til hende, og ved ethvært »farvel» tænkte man, at det var det sidste. — Blid og stille vandrede hun om i værelserne og i haven på sit kære barndomshjem. Istædenfor at falde til besvær, stræbte hun tværtimod at skjule sine lidelser og at være til så megen nytte som muligt. Hun syntes at hånde det for en nåde, endnu at skulle opleve så skøn en sommer. Denne havde vistnok også en heldig indflydelse på hendes befindende. I de sidste måneder var hun bleven muntre og havde fået mere lyst til at læse, ja, hun skrev endog efter lang tids medlemrum atter et digt, det sidste, en sang til jubelfesten for den senere afdøde pastor Clausen i Brönshøj, Fredriksgårds trofaste gamle sjælesörger igennem to slægtled, ham, som så kort efter skulde tale ved hendes egen bære.

Den 25 august 1861, hendes sidste fødselsdag, bragte mange hende sine gode ønsker. Været søgte også at forherlige denne fest, og hun befandt sig så vel, var så glad tilmode, at det så ud, som om man endnu længe torde håbe at behånde herde. Dog stod det klart for hende selv, at hun snart skulde sige denne verden farvel. Da jeg vilde give hende en bog, som jeg netop havde hjembragt fra et ophåld i Paris, og som hun syntes at sætte megen pris på, sagde hun: »Vi kan jo være lige gode om den.»

Lidt over 14 dage senere, den 10 september om aftenen, havde hun udåndet; hendes død var stille og rolig som hendes liv. Savnet af hende var tungt, men sorgen var af det slags, som opløfter istædenfor at nedtrykke. Det er snarere venodig glæde end bitter sorg, som man bör nære, når så ælskelig en sjæl bryder sit jordiske hylster og svinger sig bor, op til sit rette hjem. De, som står tilbage hernede og, således som jeg, har kændt, ælsket og æret denne ædle højt-begavede dannekvinde, kan nu om hende selv bruge de ovenfor nævnte ord: »Jeg henregner det som en Gunst af Lyk-

ken, at have hørt til hendes fortroligere Omgangsvener — Noget, der har skænket mig mange Glæder i Livet.»

Jordefærdsdagen, den 16 september, var lige så skøn som vemodig, — en dejlig, klar, stille og strålende høstdag. Det var, som om årets sidste »blomsterbørn» vilde iføre sig sit højtidskrud for at samles om sin ömme plejemoders kælde leje. Et halvt hundred kranse skjulte kisten, da den af unge slægtninger og venner blev båret ud igennem haven. — I Brönshøj kirke havde en talrig skare samlet sig, trindt omkring fra. Mangen sortklædt kvinde lagde blomsterkranse, som det sidste farvel, ved foden af kisten, der ikke kunde rumme så mange. Kirkens vinduer var tildækte med sort, og en mængde lys strålede fra den bue af grünt og blomster, der hvævede sig over kisten forved alteret. Efter tallerne, den varmeste af den hensovedes egen broder, kappedes flere blandt følget om at bære hendes kiste udenfor til det sidste mørke gamle. Denne blev dog ikke, som sædvanlig, sænket ned i et skummelt hul, men båret ad en skråning lige ned i graven, som snarere lignede en smilende løvhytte. Der var ikke en mørk plæt jord at opdage på siderne; således havde kærlige hænder lige til det sidste strøt blomster for den, som så højt ælskede dem og alt det skønne i naturen. »Man kunde jo få lyst til at blive dernede med det samme,» sagde en ærværdig ålding, en af slægtens ældste venner. Den blomstersmykte kiste blev stående således til langt ud på eftermiddagen, — da først blev den tildækket med jord og gravhøjen atter med blomster.

Sille Beyers egen lille stue oppe i gavlen på Fredriksgård, — den, hvori hun læste og skrev om dagen, sov om natten, levede og døde, — den ser endnu den dag idag således ud, som da hun selv bode der, — og således vil den blive stående, så længe gården er i slægtens eje. Slyngplanter snor sig endnu op ad væggen imellem yndige blomstermalerier af Frøken Løvmand, hendes veninde, imellem små landkårt af søstersönnen Fredrik Høst, imellem billeder af Heiberg, Fru Heiberg, kammerherinde Rosenørn, Fkn. B. Arnøsen-Kall og andre, der var hende så kære i livet. Hendes bogskab står endnu på det samme stæd. Det rummer ingen stor mængde bind; men dets indhåld er udsøgt, og det vidner tillige om, hvor meget hun har været ælsket: næsten alt er gaver, som hun har modtaget efter den ulykkelige brand i 1857. Ja, selv hendes

sykurv står urørt således, som da hun forlod den; — deri Milton's »Paradise», min sidste julegave til hende.

»Hun havde skrevet mangt et kiærligt Digt, ved hver glædelig eller sørgelig Begivenhed, der mødte i hendes Vennekreds; jeg fandt derfor, at et saadant ikke burde savnes ved hendes egen Bortgang, og i Mangel af andre maatte hun nøies med mit, — visseligen kunde intet være udrundet fra et mere kiærligt og hengivent sindelag.» — — — — Således skriver Sille Beyer, da hun i sine efterladte håndskrifter meddeler Juliane Maria Jessens død.

»Ved hendes egen bortgang» tænkte jeg som hun henved 30 år tidligere, — dog med den store ulighed, at Sille Beyer heldigvis ikke i »Mangel af andre maatte nøies med mit» ringe sørgekvad, — nej, versenes tal syntes næsten at ville kappes med blomsterkransenes på kisten, — og mange var skønnere bundne og konstigere slungne end mit enkle afskedsdigt. Når jeg alligevel drister mig til med dette at slutte denne levnedsskildring, så er det, fordi jeg, ved at tage det fræm igen efter over 6 års forløb, finder, at jeg dengang har malet med *sande* farver. Jeg vilde vel måske kunne vælge mer velklingende ord og rette synder imod språk- og versebygning hist og her; men ikke vilde jeg kunne male noget nyt billed, som kortere skulde samle så meget af hendes hele levned og fasthâlde det så *sanddru* som i følgende enkle linjer:

Sille Henrikke Kirstine Beyer,

født den 25 august 1803, død den 10 september 1861.

Så stille var Din færd, Din ånd så skøn;
Dit liv var som en blomst, hvis vellugt kvæger,
mens nattens skygger skjuler os det bæger,
hvoraf dens duft udgyder sig i løn.

Du fatted poesiens gudespråk,
ja, i dens tempel var Du selv præstinde;
men fræmfor alting var Du ægte kvinde, —
og så fortrolig dog med pen og bog.

Til barnet talte Du med barnligt sind,
Og mangt et dejligt æventyr Du malte;

den vilde dreng blev stille, når Du talte:
hvært ord sig prænted dybt i sjælen ind.

Og til de fattige Du bragte trøst,
besøgte dem med andre ædle kvinder;
ej gav Du dem det guld, som atter svinder,
men hjærtøguldet fra Dit eget bryst.

Til værdens glans stod ingen tid Din hu:
Du stores yndest vandt, men ej Din stræben
derefter stod med smigerord på læben. —
Du søgte ene Gud — ham fandt Du nu!

Fredrik Bajers.

XV. TANKAR OM VÅR TID*).

För de läsare, som icke sett början af dessa anteckningar, böra vi nämna, att de blifvit funna bland en nyligen afliden qviunas papper, samt att de synts oss så märklige i och för sig, och isynnerhet såsom uttryck af den, äfven bland qvinnorna alltmer vaknande missionen till en i formler och systemer förstelnad kyrka, likasom å andra sidan till en bildning, som under förfiningens yta döljer råhet och sedlig förskämning, att vi icke tvekat att införa dem i tidskriften, ehuru de i många fall skilja sig från vårt eget åskådningssätt.

Anteckningarne börja med en skarp satir öfver tidens lyten, till hvilka äfven räknas den tanklösa lättbelåtenheten med det bestående. Bland den snarbelåtna mängden dväljes dock en och annan ensling, som från sin undangömda vrå betraktar tidens rörelser med helt andra ögon. En sådan enslings spridda tankar är det, förf:n samlat och upptecknat, i hopp att någon — kanske em gång hennes barn — skall vilja lyssna till dem.

Enstöringen inleder sina betraktelser med en granskning af skillnaden emellan mensklighetens framsteg i intelligens och hennes framsteg i andlighet, gisslande det goda förstånd, som råder mellan synd och civilisation, samt den sedliga slapphet, som deraf blifvit em följd.

»Vår lefnad,» heter det, »om den sällan är det moraliska vidundrets, är så mycket oftare den moraliska stackarens, som bär kappan på båda axlarne och fnaskar turvis med egna lidelser och med allmänna förbättringsplaner. Huru villiga äro vi ej under sådana förhållanden att förlåta hvarandra, och isynnerhet oss sjelfva! Huru mjukt äro vi ej alla nedbäddade i fördragsamheten med det usla!...»

I sitt bekymmer vänder sig vår ensling till en kyrkams tjennare, men mötes här af läran om synden, såsom ett vilkor för nå-

*) Slut från 9:de årgången, sid. 224.

den, samt uppreser sig mot den krassa uppfattning af försoningsläran, hvarigenom synden adlas till en förutsättning för saligheten, och böjelsen för det onda upphöjes till det stora dramatiska motivet i en kristens lif. Derefter öfvergår han till följande betraktelser.

»Den bildade samtiden har i grunden mera estetisk än religiös prägel. Vidsträcktare än religionsläraren verkar författaren inom skönlitteraturen. Först i den stund man afvann lidelserna deras poetiska sida, gaf man dem det rätta rotfästet i vår väl odlade mark. Den gyllene upptäckten att lifvet vore en fadäs, om ej passionerna åt detsamma gafve denna *haut goût*, som vildt får af börjad förskämning, har grundlagt en ny tideräkning i syndens historia. Från denna tid började man i diktens skapelser införa karakterstyper, hvilka, jagade af den ena eller den andra lidelsen, på ett »intressant» sätt förlösade sitt lif utan sedligt mål. De onda drifterna hafva blifvit intrigens kärna och karaktersanläggningens medelpunkt; naturligt, ty det demoniska ligger så väl tillhands för poetisk behandling. Ordningen, harmonien är för en ytlig blick så kall och pedantisk; det är svårt att deri ingjuta lif och rörelse; oordningen, dissonansen deremot är djerf och omvexlande och bringar utan möda en tanklös inbillning att spela. Sedan de grofva lidelserna blifvit förskönade af poetiskt doft och artistisk färgblandning kan en bildad människomängd utan rodnad kasta sig i deras armar, ja, dväljas i deras sköte utan vanära. Okynnet har blifvit gjordt till ett slags genialitet, och den demoniska karakteren upphöjd till en poetisk storhet af första rangen. Bleka och betydelselösa vid bestämmandet af människans lif stå de goda krafterna gent emot de onda. Hade man icke passionerna att kämpa med, och att i de flesta fall duka under för, huru händelsefattig, huru rent af fadd vore icke tillvaron! Derför ser man också ofta, och hör anföras såsom gällande regel, att det är de mest poetiska själarne som törsigast druckit ur lidelsernas bägare. — — — — —

»Man skulle vilja säga, att vår tid saknar det friska sedliga skönhetssinnet. Vi ge blott en slapp och snart tröttad blick åt skapelsens ordning och skönhet, vare sig i naturen eller historien, men desto ifrigare spanar vår fantasi efter pittoreska drag ur lidelsernas historia. All vår estetiska förfining oakadt, ega vi ett i grunden förvändt estetiskt sinne. Den

mest opoetiska zonen inom det menskliga lifvets omfång har blifvit upphöjd till rang och värdighet af middagslinie, till den dramatiska axeln för tillvarons rotationer.

»Man häpnar när man ser huru denna sedliga sofistisk verkat på den menskliga dumheten. Falska idéer brutalisera hastigast enfalden. Den enfaldige eger ofta i viss mån efterapningsförmåga, och nästan alltid i hög grad efterapningslust. Att taga prägel af det ytligaste i tidens bildning är merendels hans sträfvande och ära. Är nu denna bildning i någon af sina delar förskämd, så skall man finna att det, med kanske ett undantag för tjugu, företrädesvis är denna del han tillegnar sig. Äro dåliga seder moderna, är det lika troligt att han anlägger dem, som att han anlägger moderna kläder. Med kall fantasi störtar han sig in på den kungsväg af förderf, som en förvillad inbillning första gången utpekade. Utan begär slukar han det vidrigaste alkohol; utan att känna rusets retelse drar han öfver sig rusets elände; hit har exemplet fört honom. Hans sinné var ett mjukt vax; samhällsederna gåfvo det af en slump ordningens eller oordningens prägel. Är det den senare stämpeln, han får motaga, så bär han mindre uttrycket af egen böjelse än af samtidens seder.

»Ser man sig omkring bland menniskor, upptäcker man sällan den passionernas svindel, hvarom så mycket blifvit taladt och skrifvet. Med den trögaste min i verlden går man på jagt efter nöjen. Vår liknöjda uppsyn, våra loja rörelser tyckas motsäga sjelfva begreppet passion. Bland hundra förvillelser synas oss minst nittio vara begångna, eller gångna uti, vid kallt blod, utan all häftigare sinnenas svallning. Med någon uppmärksamhet på det dagliga lifvet blir man snart böjd för den tro, att det är vida mer de *dåliga vanorna*, än *lidelserna*, som beherrska oss. Det allmänna bruket, behofvet att döda tiden, i förbund med lojheten af våra sedliga instinkter, inbjuda oss att med förströelser döfva en tom hjerna. Derföre är hvardagspratet om sinnenas yra, såsom en ursäkt för förvillelserna, i allmänhet blott en bedräglig, poetisk fras, lagom grann för att behaga en oren smak, lagom frisk för att tillfredsställa ett ofint samvete. Men så vida vi icke äro vildar, borde dock icke den sinnliga naturen få tyrannisera oss. För det enkla förståndet synes det klart, att det civiliserade lifvet är civili-

seralt endast i den mån det tillvunnit den sedliga känslan, den förnuftiga tanken, uppfinningsförmågan, arbetskraften, så nycket utrymme, att de kunna hålla de djuriska drifterna i vederbörlig tygel. Rätt hyfsadt är intet samhälle förr än det beredt alla sina medlemmar möjlighet att genom andens ordnade begärelser inskränka inom deras rätta utrymme de oordnade kroppsliga. En rätt andlig utveckling är det enda villkoret för människoslägtets räddning. En hvar, som vill se, kan förvissa sig om det faktum, att begär af en lägre ordning endast vika för begär af en högre ordning.

»För en renad vilja, en luttrad smak, är jorden ej längre en ekstuga för dumma nycker och grofva drifter; anden, frigjord i sanningen, skall tygla sinnenas orimliga fordringar. Makarne angripa icke människokroppen förr än själen har öfvergifvit den; de sinnliga begären undergräfvat först då människans sedliga tillvaro, när ett tanketomt och overksamt sinne liksom inbjuder dem till husbondeväldet. Brister på upplifvande tankeämnen, bristande omväxling af kroppsligt och andligt arbete, är, sedan de aflägsnaste tider, hörnstenen i syndens byggnad; ty synden är till hela sin natur negativ.

»Man kallar lasten en lockelse. Ännu mer lockande, i sanning, är den anda af ordning och harmoni, som genomgår skapelsen. När vi komma ur vildhetstillståndet, när civilisationen blir en sanning, skall denna kraft visa sig vara den enda, som verkligen är i stånd att draga till sig människornas hjertan.

»Men detta ögonblick är så aflägsset, att man kanske icke borde högt omtala, att man väntar det. Man kan dock vara trygg, att det alltid i hemlighet förberedes. Medlet för denna förberedelse är den sårbara punkten på vår välbehållna person, som kallas barndomen. Det nyfödda släktet kommer alltid att agga människorna såsom ett nytt och högre samvete, skarpare i den mån tiderna bära prägeln af en ädlare hyfsning. Ovilkorligt uppställa vi en högre måtstock för den unga generationens sedliga existens, än vi kunnat ställa för vår egen. Den nya generationen är den Aciilleshäl, i hvilken vår lättbelåtenhet mottager dödsåret. Vise icke vidden af våra egna sår, förr än vi tänka oss dem öfverflyttade i våra barns kött. Ett släkte med sundare och djupare tankar, med omutligare samvete än det närvarande

slägtets, vinnes icke åt jorden på andra vilkor, än att vi sannt och skarpt känna huru mycket som fattas oss sjelfva och ärligt rysa, för att se våra barn med oss ställa sig på samma trappsteg.

»En sådan känsla är födslosmärthan för hvarje ny skapelse inom människoverlden. Intet nytt och klarare medvetande, inga högre och renare sedliga begrepp hafva i någon tid uppfri-skat folken, utan att det föregående slägtledet känt såsom brist hvad det efterföljande räknat såsom förvärf. När andrummet blir för trångt för vårt evighetssökande, sedliga väsende, är det för våra barn som vi lida. Allt hvad människan en gång skall ega, måste hennes hjerta genom qvalfull saknad draga till sig. Allt godt kommer visserligen till oss »ofvamefter», men det kommer endast i den mån vi med hela vår häg begära det. Vi äro skyarne, som samla vattendropparne; våra barn skola känna det uppfri-skande regnet på sina hufwuden. Hvad en hel generation bedt om ur sitt hjertas djup, faller den efterföljande till godo. Hvarje äkta bön är uttrycket för ett djupt behof; endast hvad man rätt saknar kan man rätt begära. Sakna vi samveten och karakterer i verlden, o! så låtom oss genom våra böner framkalla dem ur ännu ofödda släkten.

»Människans historia är en fortlöpande berättelse om försök att komma ur inskränkning och förderf till frihet och kraft i det goda. Våra förfäder hafva, utom det dåliga arfvet, lemnat oss stora områden af sedlig hyfsning, utrotat för oss en mängd naturvidriga bruk. Hvad nytt hafva vi att tillägga åt våra barn? Troligen ändå någonting godt. Lyssna till våra förtjusta loftalare, och de skola utropa: oändligt mycket godt! Men se också till botten af vår ruttonhet! den är knappast mindre djupliggande än förr, om också, genom behändiga anordningar, de ur densamma utvecklade dödliga gaserna lättare fördelas. Vi ega i vår religion de allra ovilkorligaste och omutligaste sedelagar, men de besvåra oss ej; i lefvernet behöfva vi på sin höjd göra afseende på strafflagen och den ingalunda stränga pligtlära, som civilisationen på sitt närvarande stadium uppställer. Att lefva ett fläckfritt, i oupphörlig andlig utveckling begripet lif inför den Evige och under ett sådant sträfvande underordna den ovärderliga yttre kultur, vår tid uppnått, uppställes icke såsom en ovilkorlig fordran för enhvar och är snarare att anse som en utopi.

Sannerligen, om man icke af vissa tecken vågade sluta, att den sofism, som hittat på att skilja lära och lefverne från hvarandra, snart vore utlevad, och inom kort måste falla tillsammans, skulle man tro att, af allt hvad förestående generationer lemnat i arf åt de följande, är den lott vi mottagit af våra fäder nära nog den sämsta.

»Men utan tvifvel hafva alla friskare energier i vår tid börjat tröttna vid sakerna sådana de äro. Man känner här och der kanske bättre än någon förfluten tid känt, att lifvet, menskligt att tala, förrinner, utan någon behållning, såvida dermed icke fyllas vilkoren för en bättre tillvaro än vår närvarande; hvad ännu värre är: att frambringandet af ett nytt slägte, utan det samtidiga frambringandet af friskare, menskligare seder, är icke en välgerning, utan ett brott. Vi känna det såsom en strängt bjudande pligt för oss, att, så vidt vi förmå, odla och göra helsosam den jordmån, hvori den framtida menskligheten skall växa. Litet oftare än nu sker behöfde vi också erinra oss, att det blott är friska örter, som ge goda frön.

»För egen del bli vi aldrig färdiga; alltid begynnare, vända vi ända till trötthet de första bladen af lifvets gamla codex, utan att förstå hvad vi läsa eller ändamålet hvarföre vi läsa dem. Tomma och hållningslösa, vi må låtsas hvilken skenbartrygghet som helst, irra vi omkring i verlden, tills vi få en skymt af begrepp derom, att vi äro framtidens grundläggare. Men derefter får äfven den minsta sak värde; vi börja fatta att hvarje det simplaste ord, hvarje den vanligaste handling utöfva djupgående verkningar på den blifvande mensklighetens öden och att vi därför aldrig nog samvetsgrannt kunna vaka öfver oss sjelfva.

— — — — —

»Är det förmätet att ana ett okänt bättre, när det kända sänre gjort oss modfällda och betryckta, så är det också förmätet af den blinde att drömma om solen och dagen. Har återigen den lekamligen blinde rätt att sysselsätta sin inbillningskraft med aningar om den jordens skönhet, som han icke ser så har lika visst den andligen skumögda människan rätt att ana den bättre tillvaro, hvori hennes ande engång skall röra sig. Från begynnelsen var ju inbillningen ämnad att sanmanlänka oss med Gud och den osynliga verlden, ehuru vi hafva brukat henne i sinnenas tjenst, der han visat sig särdeles tjenlig att förvirra begreppen.

»När jag ser vår tids människor vårdslösa, ja, såsom pjunkigt och opraktiskt förakta hvarje försök att betrakta tillvaron i evighetens ljus, tänker jag mig en framtid då kompassen för människans tankar och handlingar pekar på hvad som är oföränderligt, icke blott på det för tillfället nyttiga. Sedan början af vår tideräkning veta vi, att ingenting är oklokare än den klokhet, som handlar, glömsk af evigheten; men i det dagliga lifvet befinnes denna klokhet så innerligen väl beräknad. Evighetsbegreppet sjelft har också föga utvecklats under kristendomens halfnittonde århundraden; det har tvertom blifvit afrubbadt och skjutet åt sidan. Klart och rättfram utsäga kristendomens första bekännare den ovilkorliga och enda nödvändigheten att i hvarje ögonblick hålla blicken stadigt fästad på det eviga. Genom mer eller mindre behändiga vändningar har man förvandlat denna hufvudsats till en bisats, förbisedd i läran, ännu mer förbisedd i lifvet. Frasen står kvar; men tillämpningen är så fallen ur modet, att högst få människor i dag bry sig om att tänka på sammanhanget mellan den närvarande tillvaron och den blifvande.

»På scenen fordrar man sammanhang mellan de särskilda akterna i skådespelet, en fortlöpande utveckling af de framställda karaktererna. I det drama, som sträcker sig ut öfver all tid, — genom, hvem vet, huru många verldar! — gör man icke anspråk på enhet och sammanhang; människoverlden handlar liksom vore den en enstaka punkt i en tom rymd, utan någon vevverkan med den öfriga andliga och kroppsliga skapelsen. Mysterierna, som omgifva födelsen och döden, äro så alldagliga, att de icke längre väcka vår sofvande inbillningskraft. Om denna verld, sedd i och för sig, vore i stånd att fylla ett människobröst med en äkta och evig känsla, vore det mindre farligt att vi innestängde oss inom den, känslolösa för hvad utom den finnes och föregår. Men nu är det så, att vår tillgifvenhet, vår välvilja, alla våra goda mänskliga instinkter, få riktning och kraft först från den stund vi känna att de äro påbegynta för att evigt fortfa-
 — — — — —

»Hvem har icke hört de mer eller mindre grundade ursäcker, med hvilka vi försvara vår faktiska likgiltighet för evighetens kraf? Den mänskliga vetgirigheten begärde, säger man, i alla tider, ingenting hellre än att bortdraga moln-

slöja, som skymmer himmelen. Om den icke förmår det, om gränsen för människans synvidd uppreser sin mur långt förr än hennes forskningshåg har tröttnat, så vore ju ingenting obilligare, än att derföre göra människan ansvarig.

»Ja väl! vore ingen samfärdsel med himlen möjlig utom på vetenskaplig väg, så egde vi, astronomiens stora upptäckter till trots, skäl att förtvifla om möjligheten att spegla vår individuella existens i en oändlig världsexistens. Man tänker härvid på religionen. Men det är icke endast, om ock i första rummet, religionen, som befallt oss att spegla lifvet i döden; hela vår sedliga natur manar oss till en sådan spegling. Den skall lösa för oss lifvets gåtor och förvandla vårt dystra grubbel i gladt hopp; den skall hvarje minut hålla oss kvar inför den Eviges öga; den skall framförallt lära oss att bortkasta den illa beräknade slughet, som arbetar för ett uteslutande timligt mål. Lifvet kan icke begripas, ännu mindre verkligt levas och njutas, om det icke i hvarje af dess momenter betraktas som en kort scen af ett evigt drama. Den inskränkta episod, vi här genomföra, måste ovilkorligen förekomma oss mer eller mindre planlös, om den icke ses i stycke med det öfriga, och ingenting undergräver hastigare sedlighetskänslan, än den förmenta upptäckten af planlöshet i grundritningen för vår tillvaro.

»Men tron på ett evigt lif är ju, invänder man, allmän öfver hela den kristna världen! Dess värre då, att den icke gagnar oss! En och annan söndagssuck alstrar visserligen denna tro, men den eger intet inflytande öfver vårt hvardagslif; erinringen är undantag, glömskan regel. Som en skylt i medgången och ett nödankar i betryckta timmar kan denna tro vara användbar nog; men att införlifva den med hela vårt åskådningssätt, med sjelfva våra hvardagsbestyr, det vore, menar man, att afskära senorna för vårt ändå nog tunga arbete här på jorden, det vore ju rent af att göra oss odugliga för våra oafvisliga timliga värf.

»Man eger utan tvifvel goda skäl att tro, att evighetsbegreppet, så länge det är dödt, endast tjänar att lära människorna inkonsequens. Ingenting är mera egnadt att dana hyclare än höga trosgrundsatser, i förening med principiösa lefnadsvanor. Under de långa århundraden, som trosvanorna varit fristående från hvardagsvanorna, hafva vi också vunnit en oneklig färdighet uti att bekänna ett och göra ett annat. Mer om denna behändighet förtjenar en kompliment, så är

det åtminstone icke af englar, den kommer att gifvas. Sedd äfven från rent praktisk synpunkt måste man tillstå, att denna färdighet visar ett särdeles kleno resultat. Det går visserligen bra att dölja bristen på föresatser under storordiga dogmsatser, så länge man blott afser att slå dunster i ögonen på kortsynta menniskor, men skickelsen, som fogar, men rösten i vårt inre, som dömer, vill icke låta besticka sig af de ypperligt utarbetade tal, med hvilka vi så vist beräknat att dölja våra älsklingstankar och älsklingsplaner.

»Ett klart och ständigt närvarande begrepp om det eviga vore bättre än alla dogmer. Vårt lif är endast en punkt på en ändlös linia; ju oafåtligare vi rikta våra ögon utefter hela sträckningen, desto skarpare blick skola vi förvärfva för de olika delarne deraf, och icke minst för de närmast liggande. Men i stället att från barndomen sålunda inbjuda oss till att stärka vår syn genom betraktandet af aflägsna föremål, sätter man tidigt på oss glasögon af denna förträffliga nummer, som förstorar de närmast liggande atomerna till kolosser, men insveper alla öfriga föremål i en angenäm, likformig dümma. I sjelfva verket finner den bildade samtiden ingenting osmakligare än ögonens naturliga bruk. Det konstigt slipade glasets i den kikare, hvarigenom samtiden uppfattar världen, är deremot sjelfva mästerstycket af mensklig konstfärdighet. Ja, underbart i sanning, i den grad, att det skapar en ny åskådning, jag ville nästan säga en ny belysning, den estetiska, vid sidan af den gamla, utslitna etiska.

»Tills vidare är menniskan endast jordinnevånare; det uns af ande, som vi ega, är så omärkligt, att det nästan alldeles undfaller uppmärksamheten när vi betraktas i massa. Vår andliga öfverlägsenhet ligger i anlagen, ingalunda i hvad vi sjelfmant utvecklat, åtminstone icke när fråga blir om menniskoslägtet i dess helhet. Se, huru vi flaxa liksom hungriga foglar omkring den första halmkärve som utsättes. Först sedan vi uttröttat våra vingar med en onyttig flygtmärka vi att axen äro urtröskade. Så länge vi söka saker utan att efterfråga om de ega någon kärna eller icke, så länge vi låta halmen föreställa säd, kunna vi i bästa fall vara menlösa, som en skock kramsfoglar, men vårt sökande är visserligen icke förnuftiga varelsers.

»De små medlen hjelpa icke längre. Vilja vi i verklig-

heten lyfta oss ur den gyttja, hvori vårt sedliga allvar ned-sjunkit, duga inga andra än de högsta räddningsmedlen; — palliativernas tid är — man kan hoppas det — inom kort förbi. Ettdera det goda eller onda, men ettdera med besked. Äro vi hårdnackade, vilja vi, förtjusta i begäpandet af de jordiska tingen, icke vända våra ögon mot den osynliga verlden, då faller sannolikt vår berömda odling inom kort i ruiner. Vill deremot hela människomassan — några individer hafva i alla tider velat det — gifva sin existens en ny riktning, icke längre ställa det låga och medelmåttiga, utan det högsta, hvartill menskligt samvete och mensklig tanke kunna sträfva, såsom sitt mål, då har utan tvifvel menskligheten framför sig de viktigaste och lärorikaste af sina utvecklingsepoker.

»Alla mer eller mindre profetiska sinnen i vår tid tro sig skönja gryningen till sådana utvecklingsperioder. Det är ej underligt att en sådan gryning börjar visa sig; tvertom vore det underligt om inga tecken skulle förebåda den. Ju större antalet af förnuftbegåfvade varelser, som uppträdt och uppträda på jorden, desto snabbare bör odlingen befrämjas, och häri ligger hemligheten af folkförökningens värde, såvidt eljest detta värde ej är helt och hållet inbilladt. En högre numerär af människovarelser vore endast en olycka, ett o-upphörligt frambringande af »vredens käril», om icke det sedliga vettet, om icke begreppet om vårt sammanhang med gudomen utvecklade sig i proportion till den växande människomängden.

»Föreställningen om ett bättre andligt tillstånd, om icke just ett andligt Utopien, eger för sig flera sannolikheter än motsatsen. Löjlig må den tills vidare förefalla några flacka och hånfulla samtidsmänniskor. Utveckling — och en sådan, som icke tid efter annan faller i ruiner för att åter ånyo uppbyggas — är ovilkorligen alla väsendens mål. De kultiverade folkens historia är en fortlöpande redogörelse för mensklighetens segrar i striden för dess rätta sällhetsförvärf. Intet enda äkta hopp har ännu kommit på skam. De rimliga och rena sällhetsbehofven, ehuru med tiderna tillväxande i antal och styrka, hafva aldrig i längden förblifvit otillfredsställda; under brottningen med tusen svårigheter uppfylldes de alltid när man minst väntade det. Om man för ett ögonblick förutsatte att kulturfolkens historia endast vore en berättelse om deras undergång, det vill säga, om man läste en-

dast historiens bokstaf, men icke dess anda; om den wisade oss menskligheten, från tidens början krypande för skenet af odling, dygd och borgerlig lycka, och det med den framgång, den bönhörelse, som kommer en sådan afgudatjenst till del; då hade man i sanning rätt ingenting annat att göra, än lägga händerna i skötet och afvakta slägtets undergång.

»Men så länge den allmänna erfarenheten instämmer med den enskildes hopp, i en tid då sinnenas iakttagelser, liksom reflexionens, vittna att hyfsningen går framåt, är det vår pligt att med alla krafter befordra denna hyfsning, som helt visst skall omskapa jorden till en bättre bostad för förnuftiga varelser, än den för närvarande är. Menniskoslägtet i dess helhet kan icke ega något annat mål än individen. Är dennes mål att komma utur inskränkning och mörker till frihet, ljus och kraft i det goda, så är det lika visst hela slägtets. Liksom ingen varelse uppstår af slump, för ett lif utan ändamål, likaså har den stora, lefvande organismen, som inom sig innesluter så många menskliga öden, äfven i och för sig en bestämmelse. Menniskoslägtet har nemligen lika litet som den enskilda människan kommit på jorden blott för att uppspira, kulminera och dö. Gäller det för den ena att utveckla medvetandet om sitt ursprung och sitt ändamål, så gäller det lika visst för den andra; det hela kan ju icke vara ofullkomligare än sin del. Blefve individens bästa sträfvande ironiseradt af mensklighetens allmänna öde, då vore vi i sanning slafvar under en förtviflad verldsordning.

»Den förgångna tiden tycks ha egt föga blick för öfverensstämmelsen mellan slägtets mål och individens; nutiden börjar att varseblifva den, och för framtiden skall den nog blifva fullkomligt klar. Begreppet om denna öfverensstämmelse är utan tvifvel det mest karakteristiska draget i vår tid, men ännu är det blott i knoppningen. Har odlingen *krupit* fram, så länge den var omedveten om sitt mål, bör den vilja *flyga* till målet, när den en gång rätt vet hvarthän den vill. Hafva kulturfolken, ledda endast af instinkten, gått framåt, böra de, ledda af vaket medvetande om sitt sträfvandes mål, vida snabbare bringa till stånd en sedlig pånyttfödelse i verlden.

»Blåser emellanåt ett friskt luftdrag genom vår tid, så är det i detta medvetande det har sitt ursprung. Om midt i tidens qvalm och trängsel våra lungor någongång känna

sig upplifvade, liksom när man vid öppnade fönster första gången inandas den ljumma vårluften, så är det tron på en bättre framtid för våra efterkommande, som sålunda uppmuntrar oss.»

Så långt vår enstöring. Måhända skola yttringarne af hans djupa missnöje med det närvarande bemötas med den vanliga förebråelsen för ofördragsamhet och den lika vanliga uppmaningen att sätta något bättre i stället för det klandrade. Gud sjelf har tålmod att vänta, menar man, och har han tillåtit vårt slägte att stappla fram genom sekler, då har människan intet annat att göra än resignera sig, afven om det så skulle fortfara till tidernas ända.

Härmed må nu vara huru som helst. Ofördragsamheten med missbruk saknar dock helt visst icke sin befogenhet. Det negativa är ju det element, hvori människan lättast rör sig. Hemes känsla af ett missförhållande kan vara ganska vaken, utan att hon därför kan bidra till dess afhjelpande; men känslan är icke desto mindre både riktig och befogad. Det positiva, det skapande, tillhör en vida högre varelsernas ordning. Om vi uppträdde med initiativer, så fuskade vi uti Försynens handverk, ett anspråk, som det vore lika förmätet att framställa som omöjligt att uppfylla.

Derföre griper man alldeles miste, när man vill nedtysta missnöjet genom erinringar om dess vanmakt att sätta något bättre i stället. Känslan af brist i vår sedliga tillvaro är födsbärtan för den bättre verklighet, som en gång skall hugsvala ett fullkomligare människoslägte. Den positiva hjälpen från ofvan kommer, men först på den negativa längtans och bödens väg. Aldrig har ännu någon förnyelsekraft inbrutit i människoverlden, utan att människohjertat genom mer eller mindre medveten åtrå likasom dragit den till sig. Första villkoret för att förvärfva ett bättre är ett fullt och starlt medvetande af bristerna i det man har. Ett sådant medvetande, rätt lifligt och allmänt känt, och ett nytt skifte i vårt sedliga lif skall icke dröja att inträda. Det klara begreppet om andens ursprung och bestämmelse blir då icke längre ett ringa fåtals egendom, utan en hela slägtets gemensamma tillhörighet, lika allmän som nu andedräkten och lifvet. Det djupa allvaret med vår tillvaro söker ingen misslyckad qvick-

het längre att bortgyckla; det intager sin plats såsom det första ämnet för hvarje människas eftertanke.

Långtifrån att lifvets saft är uttömd, gömmer framtiden ännu okända njutningar, ännu oanade vederqvickelser för hjerta och ande. Friska källor till andlig och timlig lycka springa upp för hvarje ny generation. Och likväl dö forna glädjeämnen ej bort vid de nyas uppkomst. Hvarje äkta lycka, som njutits af en generation, står, förstärkt och förnyad, äfven alla de följande till buds. De rena nöjen, som för årtusen sedan kommo menniskohjertan att klappa, äro icke föråldrade den dag som nu är, utan utgöra ännu alltjemt grundvilkoret för den närvarande mensklighetens sällhet. Nya gåfvor utdelas, men de gamla tagas derföre icke tillbaka.

Icke glädjeämnen sjelfva, endast smutsen, som vid dem fäst sig, sköljer framtidens flodsvall bort. Redan har en och annan lyssnande ensling, midt i nutidsbullret, förnummit källsprången till det friare, renare och friskare lif, som en gång skall uppvälla på jorden.

Väl honom om han då också förmått röja undan något af det grus, som stänger dess väg!

†

XVI. ET FOLKELIVSBILLEDE FRA HAVKANTEN *).

Endelig udpaa Vaaren, da Skiftetiden kom, og Hawfisket tog sin Begyndelse, vandrede Ananias ind i sin Tjenste paa Præstegaarden. Som rimeligt var, blev der stor Forundring over dette mellem de andre Tjenere, thi for det Første var han unødig, hvor han kom til; men meget nødvendig, hvor han kom ifra; og dernæst vidste hvert Menneske, at ikke alt var saa lige til mellem Præsten og ham, og hvordan der skulde komme Hygge ud af slikt forstod ingen. Men det tog en hel uventet Retning. Aldrig havde Forhold mellem Husbond og Tjener været bedre end mellem Præsten og Ananias. Blev der holdt en Raadslagning om noget, var det gjerne ham, som først blev adspurgt, og hvis hurtige Skjøn toges til Følge. Forklarede Præsten en Tings Nytte eller Skade, da var det til Ananias han vendte sig med Ord og Miner, og hvis Svar han fornemmelig lyttede til eller rettede paa.

*) Forts. från föregående häfte.

Sad de sammen i Baaden paa Rejserne fra de fjerne Annexer og Præsten fortalte om Farer, som være udstaaede, Møje, som var beseiret, samt om den Tillid han ofte havde sat til egen Magt og Evne, medens Guds Vilje alene gjorde Udslaget i Farens store Øjeblik — det blev uvilkaarligt ham som fik det dybe, venlige Blik, hvormed Præsten ellers drog alt til sig i inderlig Forstaaelse. Dette rejste da efterhaanden Skinsyge og ond Vilje mod ham hos de andre Tjenere. Den Gutten tog uvilkaarligt noget fra dem; hvad det var, kunde ingen forklare sig, thi hver fik som ellers sin Ret uformindsket; men Sagen var den, at han egentlig ikke delte Samfund med dem, og det fölte allesammen uden at forstaa det. Saa voksede Forholdet sig op til en Hindring; Gutten var i Veien, baade nærværende og fraværende. Og da han syntes opsat paa at taale alt, saa blev der heller ikke sparet paa hvad der bödes ham.

Der var kun en eneste, som ikke lod Braadden spille mod ham; det var Gjenten som havde været med ham paa Baaden hin Nytaarsdag fra Kirken. Og det var ikke fordi hun ingen havde; thi det har alle. Der er i ethvert Menneskesind en liden Hage, hvormed han kan trække til sig Næstens Feil, og hænge dem op til sin egen Forherligelse i et fattigt Rum... nei, det var fordi hun hin Dag havde siddet paa hans Arm, som paa et Høisæde, baaret op over al Ringheden. Det var kun en kort Stund det havde taget at vide fra Baaden og hen til Fjæren; men den var lång nok for hende til at föle hele Velsignelsen af at blive æret. Saa blev hin Dag til en Lykke-Dag for hende, som hun tog Mæke af, hvergang Forknyttelsen kom over hende, og den kom ofte; thi hun var igrunnen blot et Atpaaslæng i Præstegaarden, som alle tog Nytte af, og som ingen gav fuld Ret.

Der var ikke nogen Gjerning, hvorpaa hun ikke havde lagt en Stunds Slid; men aldrig fik hun den Löftelse for Sindet, at hun stod træt og glad foran et helsluttet Arbeide.

Det var da naturligt, at hun heller ingen Stemme havde i Raadet, og at hun taug med sin Mening, naar det gik lös med Skumleriet over Ananias. Men hun samlede paa det, og derned voksede hans Ret og de andres Uret i hendes stille Meing.

Ananias var altfor optaget af andre Ting til at mærke sig en stakkars liden Gjente, som ingen agtede paa, og Gjen-

ten selv var for ydmyg til et drage nogens Syn paa sig — saa smög hun om ham, som et Aandedrag. Men Lykkedagen! den eiede hun for sig alene, og fra den tog hun Væxt mod Livet. Derfor da en Tid var gaaet, blev der set lidet Gran mere paa hende.

»Saa,» udbrød en: »Gjenten ta'r sig op!»

En anden föiede til: »Jeg tror hun blir vakker.»

En tredje sagde: »Jeg synes hun ligner en Uveirs-kraake, jeg.»

Men denne var en Gjente, de to förste var Gutter, og de tage det ikke saa nöie.

Vid Siden af dette gik nu Præsten, som en stille Iagt-tager. At Husfreden var brudt, og dermed dæmnet op for Velsignelsens Hovedkilde, det var ligesaa sörgeligt som det var vist, thi onde Ord og Tanker skjöd sin Tidselod*) frem overalt; men hvad det var for en Grund, som gav dette U-krud Vækst, det skjönnede han ikke. Ananias var i sit Forhold til ham som de andre Tjenere — lidt paatrængende nu og da, lidt selvraadig maaske, men det tog han som Virkning af Aarsager, det laa udenfor hans Magt at forandre.

Det kom saaledes temmelig ofte for, at naar Præsten lagde ud i farefuldt Veir enten til Kirke eller til en Syg, da havde Ananias gjerne et eller andet Ord at lægge iveien som en Forhindring; da var der kanske bare en Baad ved Kirken, og han kjendte til den Ting; det var ligesaameget Skjænkestuen, som Kirken, der drog dem... Da var der et og andet, som kunde siges om den Syge, der enten tog Æren eller Nödvendigheden bort fra et sligt Vovestykke.

Til saadant taug Præsten stille, og gjorde naturligvis som han vilde; men for hver Dag som gik, fölte han det stærkere, at der var en ond Aand i hans Nærhed, som skulde manes. Det blev et ulideligt Ansvar at beholde Gutten; men det vilde blive et endnu större at slippe ham. Hvad skulde han gjöre? Hvert Spöragsmaal i hans Sjæl reiste en Tviwl ved sin Side, og deraf voksede en Hverdagsbekymring frem, der snart blev for hans Liv som en Taagering omkring Solen.

Saa drog det ud over Sommeren; Godveirs-dage og Langdrag fulgtes ad. Da gik det bedre, der var ligesom större Plads til at röre sig paa; men da Hösten atter stod for Dören med de lange stormfulde Nætter og de korte umilde

*) Tisteltagg.

Dage, — da Kredsen atter droges sammen, og Strid og Fred blev stillet Ansigt til Ansigt mod hinanden, da tren Præsten sen Dag uforvarende lige hen til Anania og sagde:

»Nu tænker jeg, du er kjed af Tjenesten paa Præstegaarden?»

Ananias saa op og saa ned, han var uvis med sig selv om Svaret, saa taug han. Han var rigtignok saa snu *) som en Odder, men naar nogen gik lige paa, da tabte han Skjønnet. Han var baade for klog og for uvidende til at forstaa den lige Vei.

»Du har vel ogsaa lært nok af Præsteskekik, og det er ikke Umagen værd at granske mer i det,» vedblev Præsten. »Din Gaard kan trænge Tilsyn af sin egen Herre, og her staa Vinterfisket for . . . Mange Reiser i ondt Veir høre med til mit Kald — den, som ikke behøver det, bør holde sig deriira.»

Gutten lurede lidt paa dette.

»Aa — jeg ved ikke det,» udbrød han livligt, »har jeg nu været med i Sommerlaat, som der staa i Visen, saa vil jeg heller ikke svigte i Vintergraadt . . . Jeg liker mig godt her paa Gaarden, og saalænge Farbroren min er derhjemme paa Torpen, har jeg ikke stor Hug til at komme der. Saa, dersom Præsten ikke har noget imod det, vilde jeg nok bli her jeg er.»

»Jeg har ikke noget imod det,» svarede Præsten. »Se her har jeg en Bog til dig, som du kan lære adskilligt udaf til Gavn for dette Liv, og du har jo Lyst til at lære . . . Det du her ser, som jeg har lagt et Mærke ved, er Billedet af en liden Slange, som findes i de varme Lande. Den heder Landseslangen, og den dræber, hvor den saarer. Den trænger ikke større Plads til at skjule sig i end Sprækken af et Gulv, eller Bristen i en Mur, og der kan den ligge lang Tid gjent, ligesom en ond Tanke, paa Lur efter det Øieblik, da den kan fare løs paa En . . . Nu kan du læse om den Mand, der levede og sov i tre Maaneder Side om Side med Trollet, udea at vide af det, før en Dag den fløilige mod hans Bryst og havde dræbt ham, hvis ikke Gud ved et Vidunder havde frelst hans Liv. Og drag saa ud den Lære: at hvor som helst det Onde ligger skjult, Guds Øie ser det — og hvor det kaster sig over sagesløs Mand, der kan han standse det i Farten.»

*) Slug.

Ananias svarede intet paa dette, han tog Bogen og Præsten gik sin Vej; men da han lidt efter drog op til Borgstuen, og Gjetergutten idetsamme kom ud paa Trappen for at gaa ned, kom han ikke hurtig nok afveien for ham, og han drev til ham med Bogen, saa Gutten for afsted, skrigende og skjeldende, hen over Marken. Derefter tren han ind i Borgstuen, og her slængte han onde Ord omkring sig, ligesom Smaasten. Dem han rammede paa Ryggen, værdigede ham ikke Svaret, eller gad ikke være over det; men dem han traf lige i Ansigtet, de vendte sig mod ham til Forsvar, og derved opstod et uhyggeligt Mundhuggeri, som nær var endt med Slagsmaal, hvis ikke en gammel Tjenestegut, som altid, uden selv at skjønne det, handlede i Forstaaelse med Præstens Aand og Vilje, havde mæglet Fred imellem dem.

Men saa tog, en Stund efter, En Huen sin og gik, lidt efter gjorde en anden det samme, og ham fulgte en tredie; tilslut sad Ananias alene tilbage, og uagtet han af og til gav et lidet Brum, sank dog Stilheden og Tausheden over ham, som en Magtløshed, hvori Vreden opløste sig.

Det drog et godt Stykke udover Kvelden, og endnu var Ananias ene Herre i Borgstuen. Det tærede lidt paa Hovmodet; thi som han nu sad der og ingen havde at skryde sig op over, var han et noksaa jevnt og spagfærdigt Menmeske. Ja han smög saa at sige væk fra al Storheden, ligesom en Skuespiller fra Kongeherligheden bag de slukkede Lamper, og hen til den stille Tryghed i at være sig selv.

Sagen var den, at han ligesom enhver, der blot ledes af den ubesindige Naturkraft, havde et ligesaa stort Forraad af ubesindig Eftergivenhed, og dette kunde synke ned til Forsagthed; thi der hvor Eftergivenheden ikke er en Styrke, bliver den en Svaghed. Men trods dette, og trods Stormodet hver Dag drog ud paa Hærværk, blev denne Forsagthed i sin ydmyge Virken dog den stærkeste Magt i hans Sind — den fødte i mangan enslig Stund Forbrydelsen og Mismodet, der rigtignok vare blege, livsmagre Fostre, som hurtig døde — men de var dog levende fødte!

Endelig var da Ananias kommen til det, at han mente en Pibe Tobak skulde smage godt. Saa stoppede han Piben sin og tændte den, og da han havde røgt et Par Drag, rejste han sig og gik ud over Trappen. Det havde været hans Mening at gaa over til Kjøkkenet; men Latter og højroset

Tale lød ud mod ham, og det lammede hans Vilje. Saa stillede han sig op ved Husvæggen og saa over mod Lysskjæret, som faldt ud paa Vejen.

Da kom en liden Skikkelse smygende langs med Borgstuvæggen, og hen til ham. Det var Gjenten fra Baadfarten. Hun stod lidt stille og saa hen til ham, saa hostede hun en Gang — endelig tog hun Mod til sig og gik nærmere.

»Du staar her,» begyndte hun, saa fint og blidt, som hun fornaaede.

»Ja,» brummede han.

»Jeg hedder Gullau,» lagde hun hurtigt til, som en nærmere Forklaring.

Dertil blev der atter svaret med et Brum.

»Det er mig, som du tog ... paa Baaden hin Dagen,» stanmede hun med stor Hjertebanken; thi hun havde nær sagt: »tog paa Armen og bar iland fra Baaden» — men hun greb sig i det med en Fart.

Gutten saa ned paa hende, ligesom en Hög paa en Markmus.

»Jeg skulde nu si' dig saa mangfoldig Tak ifra Farbroren min,» tog hun Ordet igjen, skjönt hun var forskremt.

»Aa,» hostede han, og drev Røgen ud fra Piben.

»Han havde kjendt Far din han ... han var nok ligesom en Konge, han.»

»Han var nok det,» sa' Gutten og spyttede fremfor sig.

»Og han sa' at du var saa lig ham saa det var svært.»

»Jasaa,» smilede Gutten og saa lidt nærmere paa hende.

»Den Gjenten var ikke gall,» tænkte han, »sletikke gall!»

»Han hugsede ogsaa dig, da du var Gut.»

»Nei, gjorde han det?»

»Ja ... Og han sa' det, at du tog Luven ifra allesammen.»

»Det gjør jeg endnu, naar jeg vil være over det!» Og han reiste paa sig.

»Ja det er saavist,» for det glad ud af hende.

»Jeg rækker ligesaa langt som nogen anden jeg — og kan hænde et Stykke til.»

»Aaja! ja det gjør du! ...»

»Jeg er ikke trængt om at tjene, jeg, skjønner du?»

»Aa, nei da!»

»Jeg har lige saameget Vid, som dem.»

»Ja, det er vist.»

»Og saa gaar En her og drager Haan paa sig!» fnøs han og dermed rev han sig løs fra Husvæggen og drev op og ned foran hende med Ansigtet imod Sky og med hele dette vældige Lag, der syntes at ynkes over denna stakkars fattige Jord, som laa der under Føden hans og lod sig træde paa uden et Kny.

»Lad dem komme til Torpen, alle ihop,» haanlo han, »jeg kan gi' dem Tjeneste, jeg!»

»Jeg vilde nok gjerne tjene dig, jeg,» sukkede Gjenten; thi hun tænkte i det samme paa sin Ringhed.

»Du?» spurgte Gutten og stod stille med et Sæt.

Det var ligesom han paa en Gang blev draget ned til Jorden igjen.

»Ja, du skal ikke bli' sint,» bad hun grædeferdig, »det var bare fordi jeg tænkte paa Farbroren min, da var jeg ham lidt nærmere... Men jeg ved nok det, at jeg kan ikke gjøre Skjel for hverken Føden eller Klæderne... Jeg er jo liden og naadslig, jeg...»

Og saa sukkede hun og sank helt sammen i den ene Side af bare Ydmyghed.

»Aa, jeg ved ikke det,» sa' Gutten og smilede til hende. »Du er liden, men du er kvik... Og vakker er du og.»

»Nei, siger du det!» udbrød hun glad, saa det straaledede af hende.

»Jamen siger jeg det! Jeg skjønner mig ligesaa godt paa det, som nogen anden, og vel saa.»

»Ja da!» for det ud af hende som en Sang og dermed brast Puppen, og Sommerfuglen fløi ud. Den fløi ikke langt; thi det var første Gang, men den kunde flyve.

»Ja ja,» sa' Gutten, »nu kan vi jo snakke om det siden.»

Og saa nikkede han hen til hende, idet han gik ind i Kjøkkenet med et Mod, som ingen skulde tro, at en stakkars forknyt Gjente havde rejst i en slig storlaget Kar, og det med et Par Sinaaord, der just ikke tydede hen paa stort Vid.

Stunden efter kom ogsaa Gullau smygende ind gjennem Døren og satte sig hen til Bordet til Kveldsmaden med de andre.

»Jeg mener du tar paa vokse, du Gullau,» sagde den gamle Tjenstegutten og saa mildt hen til hende.

»Det blir læidt for Stakken *) hendes,» sa' Kjökkengjenten og lo.

»Hun faar skjöte paa,» sa' Gamlingen og lo lidt til.

»Bedst hun faar sig en ny,» sa' Ananias hovent.

»Den faar vel du gi' hende da,» slængte Gjenten imod ham.

»Det kan jeg og,» svarede han... »Hun ta'r min Tjeneste paa Torpen, naar Vaaren kommer, og jeg gi'r altid saameget i Lön, at en Gjente kan klæ' sig efter Væksten.»

Gullau blev blussende rød, og Kjökkengjenten stod stiv af Overaskelse. Men Ananias tog Huen og gik med det samme.

Han vidste ikke, hvor det bar hen i næste Stund, og nu havde han Overmagten.

Hösten blev usædvanlig stormende og regnfuld dette Aar. Hver Dag bar Bud om Död og Uheld til Præstegaarden, og tunge Bekymringer sænkede sig over Præstens Sind, men den tungeste af dem alle rejste dog Ananias. Hans Uvilje tog ikke af, den blev snarere til en Fodangel, som alle snublede over, hvad enten de gik af Vejen for den eller ikke.

Det fredstille Hjem var bleven aabnet for en snigende Smaakiv, der som en giftig Sop **) skjöd op igjen i samme Stund, som den blev nedtraadt, og Præsten vidste ingen Raad for Skaden. Bød han Mildhed, avlede det Kulde, og bød han Strenghed, bar det samme Frugt.

Ananias fulgte sin Landkjending, og uagtet han slet ikke kom videre derved, var han dog for stædig til at opgive den.

Da endte det med at tage hver Stunds Glæde fra Præsten. Han skimtede noget i alt, hvad Gutten tog sig for, og han fornam det med en smertelig Uro, at der var en, som lurede ved hans Hjerte. Om end Gutten sad i Borgstuen i et pratende Lag, og han selv sad ensom og tanktung, bortgjemt i en Krog af sin Stue, de vare ikke skilte for det. Der var et Samfund mellem dem, som findes mellem Tusinde paa denne Jord, men ubevidst; thi i samme

*) Kjortel.

**) Svamp.

Stund Bevidstheden om dette løfter sig i et Menneskesind, er han ogsaa bunden af den, som Fangen af Gluggen i det ensomme Fængsel.

Hvorsomhelst Overmagten hos den enkelte kommer frem, og den kommer frem i alle Livsforhold — der har han med detsamme en Lurer ved sin Dør. Kan den overvundne liste sig til en Svaghed hos sin Herre, da er han jo alligevel ovenpaa; thi den Magt han maa böie sig for, den kan han dadle — han bliver ikke større derved, men den anden bliver lidt mindre.

Da kom Julen, den glade Jul, med Højtidsstel og lange Hviledage — med Hilsen og Möde af Kjendinger og Venner, men fremfor alt:

Med den funklende Stjerne over Sky,
Hvor Frelseren födes hvert Aar paany!

Det var Dagen för Julekveld. Klokken var fire, og Lys brændte i alle Præstegaardens Rum, hvor Mennesker færdedes; thi Dagen var kort, og endnu kortere blev den, fordi et Uveirsraak lukkede til i Skyen.

Alle Tjenerne være samlede i Kjøkkenet til Nonsmaden. Gutterne sad omkring det lange Bord, og Gjenterne stode i Gruen *) og stelte med Maden. Borte i en Krog sad Ananias sammenhuget, og det saa ud til han sov... Det kunde han gjöre, som han vilde for dem; havde ikke Gullau en Gang imellem kastet et lidet Blik hen til ham, var der ikke en, som havde endset ham saameget som Skyggen af sin Lillefinger; thi dette var en rigtig glad Kveld! Højtidsstellet bar Sindet op over al Möjen, og Juleglæden keg allerede frem af de leende Ansigter. Selv Uveiret gav Vækst til Hyggen, endda Stormen slog imod de stærke Bjælkevægge og rev i Vinduer og Døre, saa Huset skjalv i Grunden. Men hvergang den ligesom slap Taget og før i afmægtigt Sinde hylende hen over Udmarken, da satte snart en Gut og snart en Gjente i at hærne efter den, og da fulgte Latter efter — thi ikkvæld var alle hjemme, Baadene vare trukne paa Land, og derfor var den bare til at le af!

Kun et Sted i Huset var det stille, saa vemodigt stille! og derhen naaede hverken Glæden eller dens Gjenlyd — det var i Præstens ensomme Stue. Her lyd Stormen for andre Øren med en anden Klang. For ham blev det Veraab fra

*) Spiseln.

Naturens Vaande, et Suk fra den fortabte Sjæl til den evige Naade.

Mange Spørgsmaal rejste sig mod ham i denne Selvprøvelsens Stund. De fleste kunde han besvare, kun et stod han stille foran med rystende Hoved og tvivlende Sind, det var Ananias; hvad havde han gjort, hvad kunde han gjøre — hvor var det Sted, han med Livsvove kunde træde til for at frelse denne synkende Sjæl... hvor var det? Og videre grublede Tanken sig frem, som om den skulde kunne trænge sig ind i Guds hemmelige Raad.

Under dette kom et langsomt Tog af seks Mand opover Vejen fra Bryggen. De vare iførte Skindklæder og lange Sjøstøvler, og uagtet alle havde for Skik, i hvilket som helst Ærinde til Præstegaarden, at gaa Bagvejen, stevnede disse dog lige mod Hovedindgangen, og tren Stunden efter med Alvor og Vægt ind i Stuen til Præsten.

Denne rejste sig foran dem slaaet af Forbauselse og Skræk. Var der en Mulighed for at Mennesker kom langveisfra i dette Vejr? Ja, han havde jo Svaret lige foran sig — Men hvad var det for en Sag, som havde forlangt et saadant Vovestykke?

Da tren en af dem lidt frem for de andre og tog Ordet. Han var ellers ogsaa Ordfører i Kommunen, derfor var det som en afgjort Sag, at han var den, der skulde sige, hvad der maatte siges. Det var en liden spædbygget Mand med et stort Haar og et grættent*) Ansigt. Maaden hvorpaa han talte var ogsaa grættent, og det var ligesom han ærgrede sig over hvad han selv sagde. Men der var en slig Alvorsvægt i hans Ord, at man fölte Handlingen staa urokkelig og færdig ved Siden.

Saa var da Sagen den: at hun, Sylvi paa Kvalsholmen, Enke efter ham, Haavar, som blev paa Sjøen for en Maaned siden, hun var i Barnsnöd. — I tre Dage havde Kvindfolket stelt med hende, saa lod de Vorherre raade — Da havde han tænkt over den Ting, at vel var det saa, at Vorherre var den, som skulde raade i sligt, som i alt andet; men saa langt en Menneske kunde række, var det vel Mening, at han skulde gjøre sit... Saa havde nu han talt, og saa havde han, Sjur, som stod der, været enig med ham, og siden kom fire til. De havde været Godkjendinger af Manden hendes alle-

*) Ondsint.

sammen, og de vidste vel det, at havde han levet, da havde han nok ikke sparet sig... Stakkar! — hun var jo en Ungdom endnu, og havde lidet Mod — Nu havde det taget sig sligt, et helt Dögn igjennem, at der kom ikke saameget Löie i Stormen at en fik Baaden ud... Idag Morges var det saavidt, at det gav et lidet Glan i Skyen, saa de kom ifra Land, og siden havde Vorherre hjulpet. Nu havde de været hos Lægen; men som rimeligt kunde være, vilde ikke han vove Livet paa deres Ord... Da vidste de ingen anden Raad end at styre hid til Præsten. Hvad han nu bestemte der maatte gjøres, det skulde ske.

En kort Stund blev Præsten staaende taus og grundende foran dem. Det var en Sag, hvorover der skulde tænkes; thi Livet er betroet Eje, og der skal svares til det.

»Kan Baaden holde Sjöen?» spurgte han omsider.

»Den har holdt den hid,» svarede Manden.

»Ja vel,» sagde Præsten, »men Stormen öger paa udover Natten.»

»Det gör den.»

»Og Landkjendingen kan tabes.»

»Det kan den.»

»Saa være Naadens Gud med og vise Vejen,» föjede Præsten til. »Gaa nu ned i Kjökkenet og faa Jer en varm Drik — om en halv Time lægger vi ud igjen.»

»Vel,» svarede Manden og gav et lidet Nik til.

Det stod fast. Og saa tren han tilbage til de andre igjen, og der kom en vis Hurtighed over dem, det eneste Tegn paa deres Medfölelse; thi hidtil havde de staaet og gabt op i Taget, som om de hverken havde Sands eller Tanke, eller som om det blot gjaldt at bestemme Prisen paa et Snes Sild.

Saa skyndte de sig nedover Trappen til Kjökkenet alle seks; men det Budskab de her bragte frem ögede just ikke paa Glæden, tværtom! Der havde for en Stund siden været et helt Sus af lystigt Ordsqualder, og nu blev der med et ganske stille som i en Sygestue. Disse naturtunge Mennesker have stundom mange möjsomme Skridt opover til Glæden, de have kun et eneste tilbage til slöv Tungsindighed.

Saa stod eller sad hver enkelt i sin Tankedös. Der var ingen, som egentlig forstod, hvad Præsten skulde gjøre hos den uforlöste Kvinde — men det vidste de alle, at hvor han saa kom hen, der mödte han frem med Tröst og Raad, og

derfor var det sikkert som et Viljens Opgjør med alle Betænklichkeiten, at om end hans Liv blev sat i Vove — der var dog ingen, som vilde at det skulde spares. Selv den, som kun i kort Tid havde været sammen med ham, havde hurtigt vænnet sig til at se ham løfte den store Gjærning op iblandt dem, og i samme Stund han havde svigtet den, havde de ogsaa tabt det Maal, som gav Troen og Livsmodet Vækst. Men denne Tanke afsatte intet Mærke i det Ydre, glimtvis kom den frem, og kun den aarvaagne blev den var.

Endnu før Maaltidet var sluttet, kom Bud fra Præsten at han var færdig, og Skydsen ilede forud ned til Baaden.

Stunden efter tren han rejseklædt ind i Kjøkkenet til Tjenerne.

Borte i Krogen sad Ananias fremdeles og tyggede Drøv paa sin Ærgrelse. Dette Foretagende af Præsten rejste sig som en Fordring, han ikke kunde afvise, og som han alligevel ikke fik sit trodsige Sind til at godkjende. Han havde nok tænkt sig at kunne pirke *) lidt ved en morknet Støtte af et Hus; men da dette Hus paa en Gang reiste sig foran ham som en Kirke med Spiret imod Sky og en klippefast Grund, da krøb han sammen og fik en uklar tyngende Fornemmelse af at være en Snegl.

Præsten saa en Stund ufravendt hen paa ham, og de andre Tjenere stod stille omkring; thi de anede en Afgjørelse af noget, som ingen af dem vidste hvad var.

»Du havde kanske Lyst til at være med, du Ananias?» spurgte han omsider.

»Aa ... var det saa, at han skulde være med, saa var ikke han mer ræd for Livet end enhver anden.»

»Nei,» sagde Præsten strengt, »du skal ikke — her skal din Vilje afgjøre. Men det vil jeg sige dig i denne Stund, som kanske sætter Skjel for mig imellem Liv og Død, at om jeg ved hint Kirkestevne gav dig et strengt Ord, da har du givet mig det ondt tilbage i hundrede Fold ... Nu vil jeg spørge dig: vil du være med mig udover i denne Nat, saa vi samlet kan mødes med Liv eller Død og med Gud til Vidne og Dommer over hver vor Tanke, da er her min Haand — trøster du dig til at tage den? ... Hvis ikke — skal du forlade mit Hus.»

*) Peta på.

Denne Tiltale greb Gutten paa en underlig Maade; han vidste ikke at væрге sig paa nogen Kant. Det blev en Ydmygelse hvor han saa vendte sig, og det Slags Stormod, som kan bære sig opover den, det havde han ikke. Kun et Værn havde han tilbage, det var Kulde. Men der er da heller ikke paa denne Jord et Harnisk saa haanende stærkt mod alle Angreb som det; thi det afspejler i sit blaanende Isfeldt hele Menneskehedens Synd og Sorg!

»Jeg har heller ikke tænkt at bli' her længre,» svarede Gutten kaut og rettede paa sig.

»Vel,» sagde Præsten, »saa være Gud med dig!«

Og dermed vendte han sig til de andre Tjenere, gav hver af dem Haanden med et venligt Ord til Afsked, og saa gik han. — Men da Døren var lukket efter ham og Skræk og Fare ligesom havde taget ham ind til sig, og Lys og Lunhed var beredt for hver, selv den ringeste af dem som blev tilbage, da forstod de, ligesom gjennem en Selvbebrejdelse, at de sad trygt i Reden, mens han var ude at væрге for den.

(Forts.) Magdalene Thoresen.

XVII. SMÅPRAT OM POESI.

2.

Digtninger af Ilia Fibiger med Forfatterindens Biographi og Portrait. Kjöbenhavn 1867. Pris, 1:60.

Nye Digtninger af Danske Forfattere. Udgivne af *Christian Winther.* Kjöbenhavn 1868. Pris, 4:70.

Nordiske Digtere i vort Aarhundrede. En skandinavisk anthologi med Biographier og Portraiter af danske, norske og svenske Digtere. Udgivet af *P Hansen.* Hefte 1 og 2. Kjöbenhavn 1867-68. Pris: 0:55 pr hæfte.

Dikter af Bernhard Elis Malmström. Örebro 1867. Pris: 3:50.

Eftersommer, nye Digte af A. Munch. Kjöbenhavn. Pris: 2:10.

I början af femtioalet gjorde den svenska allmänheten, genom de märkvärdiga *Breve fra Klara Rafaël*, sin första medvetna bekantskap med en dansk författarinna, och ehuru det sedan blef känt att förstfödsloretten tillhörde de omtyckta hvardagshistoriernas författarinna, och ehuru minnet af Klara Rafaël på senare tiden undanträngts af de svenska hemkretsarnes älskling: signaturen *J.*, (förf. till en ung Piges Historie*), så kvarstår dock i månget sinne intrycket af

*) Det i Sverige gängse ryktet att Ilia Fibiger skulle varit förf. till »En ung Piges Historie» lærer sakna all grund.

de Rafaëlska brefven såsom det djupaste och mäktigaste, röjande spåren af en ande, som sträfvar högre än hvardagslivets synkrets tillåter, och tränger djupare än »den lille, gode Vilje» (se »Professorns Hus» af förf:n till »En ung Piges Historie») när. Brefven framkallade, såsom bekant, en hel liten litteratur af kritiker och motkritiker, af hvilka ett och annat återljud framträngde äfven till oss. Slutligen inträdde dock en fullkomlig tystnad; det berättades, att den unga författarinnan, numera känd såsom fröken Mathilda Fibiger, erhållit en offentlig tjenstebefattning, som hittills icke bortgifvits åt qvinnor; att hon sålunda, ehuru på helt andra områden än man af hennes första uppträdande skulle ha väntat, blifvit ett slags banbrytare för sina medsyster; att hennes befattning dock höll henne träget bunden vid en mekanisk sysselsättning, som omöjliggjorde allt skriftställeri — ja, att hon till och med gifvit ett löfte att icke mera uppträda inför publiken såsom författarinna.

Huru nu än må förhålla sig med de öfriga uppgifterna, (här anförda endast för att visa huru vi på denna sidan Sundet alltid med intresse samlat alla underrättelser om »Klara Rafaël») har dock den sista i dessa dagar visat sig vara oriktig. Allmänheten har nemligen haft den glädjen, att af M. Fibigers hand emottaga ett nytt arbete — en lefnadsteckning öfver hennes nyligen aflidna syster, Ilia Fibiger, meddelad såsom förord till dennas efterlemnade dikter, och tillegnad de vänner, hvilka uppfyllt den döendes sista förhoppning, genom att öppna sina hem och sina hjertan för de värlösa små, hvilka hon varit i moders ställe.

Ilia Fibigers lefnadssaga är lika kort som enkel, men säkert skall ingen (åtminstone ingen, som egt och *sörjt* en syster) kunna läsa den utan att röras af den trogna systerkärlek, hvaraf den är ett uttryck, och finna sig af en likartad känsla dragen både till författarinnan och till den ädla personlighet, hon skildrat. Utan att gifva någon fullständig bild af den hädangångnas lif och verksamhet, »hvertill,» säger förf:n, »skulle fordrats den kritiska blick, som blott kan fås på afstånd», lemna oss dock lefnadsteckningen mången djup inblick i hennes hjerta och karakter, i det den antyder huru »kärlekens idé» var grundtonen till Ilia Fibigers hela väsende; huru denna idé rörde sig inom den unga flickans egenomliga och rikt begåfvade natur, långt innan hon sjelf för-

stod det; huru den kom till genombrott vid hennes sammanträffande med den man, hon sedan älskade till sin död, och på hvares kärlek hon, i trots af skiljsmessa och afstånd, aldrig upphörde att tro; huru den sedan genomträngde den mognade qvinnans hela lif och verksamhet, först inom den trängre syskonkretsen, sedan inom allt större och mera vidgade områden; huru den plötsligt tog formen af poetisk ingifvelse, för att derefter, under barmhertighetssystemens ödmjuka skepnad, inviga henne till de lidandes och värnlösas vän, och slutligen i osynlig englagestalt sprida kring hennes dödsläger sitt milda ljus och tillhviska henne den eviga kärlekens löften.

Med allt detta får man dock ej föreställa sig Ilia Fibiger såsom en sjuklig, i känslöglöd försmältande natur. Hon synes tvertom hafva varit en stark och lefnadsfrisk ande, med klar blick för både det sköna och fula, det sanna och förvända i lifvet, om hon ock i sina skrifter bestraffade det senare endast med att draga det, afslöjadt i hela dess lumpenhet, inför läsarens dom, hvilken senare hon ofta mildrar genom att midt i eländet låta framskymta ett drag af äkta mensklighet, som låter oss äfven i den fallna igenkänna vår nästa. »Kan du icke le!» sade hon ofta till systemen, då denna grämde sig öfver mensklighetens vrängbilder.

Lemna vi nu lefnadsteckningen, för att öfvergå till den efterföljande diktsamlingen, finna vi lätt att grundämnet för Ilia Fibigers dikt är detsamma som för hennes lif, uppenbarande sig också här under mångfaldigt vexlande former, och genomträngande äfven de kärfvaste, motsträfvigaste föremål med sitt milda ljus, sin oemotståndliga värme. — Än öppnar hon för oss sitt eget hjerta under kampen mot en öfverväldigande sorg, bedjande:

»Hjælpeløse Hjerte,
hold dig rolig kun;
bær iløn din Smerte
til din sidste Stund.»

eller klagande:
»Min Fryd den er saa lille, min Sorg den er saa stor,
mit Hjerte er som tynget af tre Skuffer Jord.»

Än uppenbarar hon sin brinnande kärlek till folkfrihetens sak, hvarhelst den förfäktas, i det hon låter den fattiga

gamla qvinnan, sedan hon gifvit det käraste hon egde: »sin sidste Søn» för fäderneslandet, offra det enda återstående minnet af honom, hans prispennig, jemte slantarne, som den höge herrn tillkastat henne, åt de för sin frihet kämpande polackarne, glad i tanken: »jeg har gjort det Lidt jeg kunde.»

Än åter är det en kärlek af ännu djupare art, den till det egna fosterlandet, som söker sig ett uttryck, dels i frammanandet af bilder från det förgångna, dels i sorgen öfver det närvarande, dels i uppmaningarne till kamp för en bättre framtid. Det lilla stycket med den betecknande öfverskriften 1865 är visst ett af de kraftfullaste och mest gripande af de sorgeqväden, som olyckan aftvungit det danska folkets hjerta, om ock bilden af det närvarande, genom förödmjukelsens bittra tårar, ter sig för skaldens ögon alltför mörk. Så utbrister hon i öfvermåttet af sin smärta:

»Du stækkede Fugl!

— — — — —
Hvordan gik det til

at Æren selv tabtes i blodige Spil?

Hvor slængte Din Fortid Du hen før Du kunde

Med Skjændselens Spindelvæv stille Din Vunde?

Hvordan gik det til?

— — — — —
Dog, skeet er nu skeet.

Vor Vaade og Vaande har Alle jo seet.

— — — — —
I Skjændselens Fylde der fattes kun Et:

At bære den let.

— — — — —
Hvad gjør Du, o Fugl med de stækkede Vinger,

med Tomhed i Hænde och Tabet i Hu,

Hvad gjør Du vel nu?

Til Ungerne smaa,

dem, Voldsmanden levned, Du vende Dig maa;

Ad Sandhedens Veie Du føre dem stille,

Du lære dem kunne, Du lære dem ville,

Du lære dem Flitter og Tant at forsmaa —

saa vil det vel gaae.

— — — — —
En Slægt vil da komme, som kraftigt kan virke,

ej lefle med Saga og selvlavet Kirke,
 en Slægt, som med Selvfrygt for Himlen kan staae,
 — en Slægt, som kan slaae.»

Det ligger en så väckande och slående kraft i denna lilla sång, att man knappast skulle tro den vara utsprungen ur det fina strängaspelet i en kvinnas själ. Och likväl styrka och förtröstan i motgången höra ju just till den kvinnliga karakterens egendomligaste företräden, och att dessa egenskaper göra sig gällande i strider af allmän, så väl som enskild nöd, det hafva Danmarks ädla kvinnor visat och visa säkert ännu, i ord och handling.

Väl klagade Iia Fibiger med rörande blygsamhet, att hon »Intet kunne gjøre», och kanske instämma ännu i dag många af hennes landsmaninnor i denna klagan. Mätte de då söka sin uppgift så troget som hon, och det skall en gång heta om dem, som om henne:

»Hun gjorde Sit, i det hun elskede. Danmark har jo ikke alene Løver, men Hjerter i sit Skjold» *).

Men vi återgå till diktsamlingen, för att der uppsöka ännu en betecknande skiftning af förfns skaplynne, i en serie bilder af den lidande kvinnan, hemtade från alla tider och alla lefnadsförhållanden. Än är det ett brustet tonfall ur drottning Ingeborgs klagosång; än ett svagt återljud af den kufvade smärtan i den öfvergifnas svar, på frågan hvad hon hade att lefva af:

— »Jeg har endnu den Ring, hvormed
 Han fæstede min tro;»

än en sönderslitande bild af den rika och lyckliga modrens sjelfförvållade hjertesorg; än åter en tragikomisk målning af den gamla »vakhustruns» bekymmer vid tanken på dottern, som sjunkit år för år allt djupare i lastens elände:

»I Caffen faldt en Taare tidt
 ved Tanken at det kom så vidt.

I Nød og Savn
 Hun tyer dog ind til Moders Favn.
 Hun tyer til Moders Pung.
 Hun plyndrer hende for hver Hvid
 og skjælder tidt til samme Tid.

*) Se lefnadsteckningen sid. XII.

Men Modren sukker i sin Nöd: »Hvor skal det gaa, naar jeg er død?»

Det är i sanning en högst egendomlig företeelse, detta bildergalleri ur qvinnans lidandes historia, lika skiljdt från småaktigt känslopjunk, som från prunkande »Weltschmerz», — brytande ej sällan mot de vanligaste skönhetsreglor och dock fullt af en egen, osynlig skönhet, — bristande i harmoni och formfulländning och dock framträdande för ögat med en lefvande åskådlighet, som konstverket ofta saknar. I grunden är det väl också mindre ett konstverk än — ett kärleksverk, ett uttryck af denna kärlek, som icke söker sitt, som fördrager allting, hoppas, tror och lider allting.

De allegoriska styckena, samt ett par af skildringarne ur allmogens lif förefalla oss minst lyckade. Vid en jämförande återblick på lefnadsteckningen och dikterna skall kanske mången tycka sig finna, att de senare ej fyllt allt hvad den förra lofvade, eller med andra ord, att Ilia Fibiger var större människa än snille, att hon stod högre som qvinnna och som barmhertighetssystem, än som skald. Men — om så vore — hvem ville väl kasta första stenen?

Hennes personlighet var för öfrigt så, om vi få säga, homogen, så helgjuten, att det vore fåfängt att vilja sönderplocka den, för att lägga de olika beståndsdelarne deraf under kritikens synglas. Må vi i stället tacksamt emottaga henne, sådan hon blifvit oss gifven, som en vän, en föresyn, en trösterska, och glädjas i hoppet, att den syster, som brutit sin långa tystnad, för att säga oss hvad den hädangångna varit, hvad hon velat, verkat och lidit, skall återupptaga den nedlagda pennan och fullfölja sitt eget och systemens verk, genom att avslöja för oss allt mer och mer af det fördolda lif, som rör sig på djupet af den danska qvinnans hjerta.

Men om vi på detta sätt låta vårt småprat kretsa endast kring den kvinliga figuren i vår tafla, skola vi slutligen hafva föga eller ingen plats öfrigt för de manliga, en oartighet mot skapelsens älskvärda herrar, som vi för ingen del vilja låta komma oss till last, äfven om vi till ursäkt kunde anföra deras eget exempel, sådant det föreligger oss i *Nye Digtinger af Danske Forfattere*, utgifna af den danska poesimens Nestor och innehållande, bland en massa poe-

mer, blott ett enda af qvinlig hand. Vål må det erkännas, att detta poem, oaktadt den vackra stämning, som genomgår det, dock bär omisskänneliga spår af att härflyta ur »ett svagare käril». Men bär ej vid närmare påseende rätt många af de öfriga styckena samma svaghetens prägel? Vi lemna åt läsaren att besvara frågan och påminna blott om det kända faktum, att dylika blandade diktsamlingar sällan göra de resp. förf:ne full rättvisa. För oss är det imellertid ett nöje, att på detta sätt göra, om än en flygtig bekantskap med en mängd yngre danska skalder, bland hvilka *Bergsøe*, med sina lätta, genomskinliga och dock djuptänkta dikter, (*Blomsterne* — *Ischia* — *Skysamleren* m. fl.) synes stå främst. Icke mindre nöje är det att i ett par små genrebilder återfinna signaturen *J—s* fina pensel och *Evalds* raskare manér. Och, slutligen, hur gerna förnyar man ej bekantskapen med gamla välkända mästare, sådana som *Hauch*, *Henrik Hertz*, *H. C. Andersen*, *Ploug* och *Christian Winther*, hvilkas snille och egendomliga skaplynnne aldrig förneka sig, ens i de flygtigaste utkast. Så finner man, t. ex., ingenstädes i hela samlingen ett så ungdomligt och lefnadsfriskt stycke, som den lilla berättelsen »*Onkels Lise*», af sjuttioåringen *Christian Winther* — ingenstädes en så fin komik som i *Andersens* »*De smaa Grønne*» — ingenstädes heller en så spänstig kraft, en så obetvinglig vilja, som i *Plougs* mäktiga väktarerop till sitt folk: »*Det gryjer!*»

— — — — — »ej paa det store Hvælv,
 Der, truende med Undergang og Jammer,
 Sig speiler lige mørkt i Tidens Elv,
 Men inde i det lille Hjertekammer;
 Der fødes Spirer til et bedre Selv,
 Der spille svage Glimt af lyse Flammer.

— — — — —
 Thi indenfra Gjenfødselen maa komme:— — — — —
 Der spandt og spinde vore Parcer Traaden,
 Der slyngtes Knuden og der løses Gaaden.
 Vi har til Frelse kun — os selv og Gud. — — — — —
 Lad os i ydmyg Trø og Tillid samles
 Om Ham, hvis tunge Hænder paa os faldt: — — — — —
 Til Morgenbøn lad alle Klokker ringe,
 Skjønt over os er Nattens sorte Sky!
 Lad Ordet lyde og lad Psalmen klinge.

Saa skal vor brudte Styrke sig fornye,
 Og Haabet dale ned paa Duevinge,
 Og Natten svinde for et livligt Gryl!
 — Og saa til Arbeid, Alle, Mand og Qvinde!
 Vi har ett Land at tabe eller vinde.»

I sanning! ett folk, som i olyckans natt kan räkna på sådana väktare, behöfver ej frukta för sin framtid. Att imelertid Danmarks framtid på det närmaste sammanhänger med det öfriga Skandinavien; att vi hafva ett samfäldt land: »den gamla, den friska, den fjellhöga nord» att vinna eller förlora, och att detta gemensamma fosterland icke låter sig vinnas i innersta och högsta mening, utan kraftig och enig samverkan, derom är väl numera blott en mening. Hvarje steg, som närmar de nordiska folken till hvarandra i samfäldt bildningsarbete och *inre* eröfringsvärf helsas därför af oss alla med glädje — vi må nu för öfrigt hysa hvad åsigt som helst om den från visst håll påyrkade *yttre* sammanslutningen. Ett steg till ett sådant inre närmande är det vackra företaget af Herr *P. Hansen*, att, under benämningen »Nordiske Digtere i vort Aarhundrede», utgifva en skandinavisk anthologi och derigenom bereda väg för en närmare bekantskap mellan brödrafolken. De tvenne utkomna häftena, afhandlande *Oehlenschläger*, *Atterbom* och *Grundtvig*, visa att förf:n är sin vackra uppgift fullt vuxen. Porträtterna synas lyckade (minst dock *Atterboms*); de biografiska och litteraturhistoriska skizzena äro i vårt tycke verkliga små mästestycken och valet af de meddelade dikterna i allmänhet lyckligt, om man än kunde önska, att utrymmet tillätit att genom anförande af flere stycken gifva bilden en mångsidigare belysning. I brist derpå skulle vi till och med velat utbyta de satiriska styckena af *Atterbom*, hvilka, ehuru betecknande för hans ställning, dock alltid voro främmande för hans karakter, mot andra, som klarare angifva hans verkliga skaplymne, t. ex. bland äldre stycken hans *Konstlära*, eller det mästertliga jagtstycket: »Vilda mäktiga sinne njut!» deri hans veka sångmö synes hafva samlat hela sin kraft, eller *Afskedet från Villa Børghese*, der sångmön klagar:

»Brännas upp af egna lågor, Brys till döds af egna frågor,
 Höra isens brak sig svara, Sådan lott man hemma har.

Hvad är då att företaga? Söka, hoppas, jubla, klaga,

Fylla hvad som föreskrifvet Är af hårda makters bud:

En omätlig längtan vorden, Sväfva, flykting, öfver jorden,

Skåda lifvet, skiljd från lifvet, Blott en spegel, blott ett ljud.»

Eller kunde man valt Svanhvits sång, eller det förtjusande Höstqvädet af 1840, deri den gamle skalden skildrar huru:

»Fordna toner vilja väckas, I ett hjerta, länge stumt.

Innan solens strålar släckas, Innan dagens rum blir skumt.»

men hur han afvisar dem, sägande:

»Sångmö! stängd är vännens boning; Arma! klappa mer ej på,

Hädanefter utan skoning Får du utanföre stå.

— — — — —
Är jag ock din kärlek trogen, Fåfångt åt dess rymd jag ser,

Hippogryphen, spänd för plogen, Mäktar icke flyga mer.

Om just så han nytta bringar För det foder han förtär,

Skada dock på dessa vingar, Nu blott gifna till besvär!

Ty, hvad hågkomst än må smyga I hans själ om fröjd och sång,

Rakt omöjligt är att flyga och att plöja på en gång.»

— — — — —
Men sakta öppnas dörren och skaldens öga mötes af

»en ljusklar blick», deri morgondrömmarnas tår och löje

ännu darra. »Kan du ej bortbyta dina nya allvarsamma

värf», hviskar sångmön,

»Låt mig dock ej husrum tryta; Ty derute är så kallt!

Stilla skall till vrån jag skrida, Ej en sträng får klinga ut;

Sitta uppmärksam och bida Tåligt på bestyrens slut.

Men när snön de hvita flockar Snart på fält och hydda sänkt,

Då, i dina silfverlockar, Ser jag frihetstecknet skänkt.

Då jag springer upp att lossa Alla vinghästens band;

Och bland stjernorna som blossa, Rida vi till hemmets land.»

Men vi få ej följa med till stjernorna, käre läsare. Vi få hålla oss vackert till jorden, och återvända till herr Hansens Anthologi, för att der uppsöka ännu ett par betydelsefulla drag. Så är det t. ex. intressant att jemföra skildringarne af den i Sverge och Danmark samtida, och skenbart likartade, men till sina följder dock så skiljaktiga brytningskampen mellan den nya och den gamla tidens litterära

tendenser. Ett intresse af helt annan, mera djupgående natur fäster sig deremot vid skildringen af »gamle Grundtvig», hvars egendomliga personlighet på de sista åren trädte alltmera i förgrunden, aftecknande sig mot tidshändelsernas dunkla och skiftande botten, med något af den lugna och imponerande storhet, som utmärkte forntidens siare. Också från denna sidan Sundet har den vördnadshjudande gestalten tilldragit sig mångas blickar; ja, vi veta att Grundtvigs namn redan lockat mer än en svensk att tillegna sig Hr Hansens värdefulla arbete. Uppriktigt önska vi att rätt många må följa exemplet och att den skandinaviska anthologien må leta sig väg till hemmen och skolorna i hela Norden.

Med denna önskan afsluta vi vårt småprat, hvars trånga rum ej kan inrymma alla våra poetiska bilder, hvarför de tvenne sista, (B. E. Malmström och A. Munch,) såsom mera fristående och fordrande en omsorgsfullare infattning, lemnas att bilda en liten tafva för sig. *Esselde.*

XVIII. NYTT PÅ VÅR BOKHYLLA.

A. SKÖNLITTERATUR.

Fredrika Bremer. Själfbiografiska anteckningar, bref och efterlemnade skrifter; jemte en teckning af hennes lefnad och personlighet, utgifna af *Ch. B—r.* Tvenne delar i ett band. Örebro 1868. Pris: 4:50.

Kung Pudel, af *Ed. Laboulaye,* öfversättning af *O. W. Åtund.* Stockholm 1868. Pris: 1:50.

Peer Gynt. Et dramatisk Digt, af *Henrik Ibsen.* Kbn 1867. Pris: 3:15.

En stödfärd, af *Macgregor.* Öfvers. af *Th. Hammar-sköld.* Stockholm 1867. Pris: 1:75.

Bilder ur lifvet, från danskan. Pris: 1 rdr.

För några få dagar sedan hade vi glädjen emottaga det så länge väntade arbetet öfver Fredrika Bremer, och ehuru vi ännu ej hunnit fullt genomläsa den senare delen deraf, kunna vi ej afhålla oss att gifva det första platsen på »Vår Bokhylla», och inbjuda läsaren att med oss kasta en blick på dess innehåll.

Likasom *Ilia Fibigers,* så hafva ock Fredrika Bremers »lif och personlighet» blifvit tecknade af en systems hand. I ett fall äro dock de båda teckningarne hvarandras motsatser. Då den förra med några få, men djupt betecknande drag ger oss en bild af den inre personligheten och dess lif, men lem-

nar oss i fullkomlig okunnighet om huru de yttre förhållandena gestaltat sig, utbreder deremot den senare framför oss en sådan massa af yttre biomständigheter, att vi nästan helt och hållet förlora ur sigte hufvudföremålet för skildringen: Fredrika Bremers egen, inre personlighet. Förf:s synes hafva utgått från den bekanta satsen, att hvardagslivet är en väfnad af idel obetydligheter; men hon har glömt att detsamma icke gäller om karakterer — om personligheter — minst om sådana som Fredrika Bremers. Indirekt har imidlertid skildringen härigenom vunnit i trohet, i det den visar huru Fredrika Bremer, i trots af den ömma tillgifvenhet, som förenade henne med sina systrar, dock aldrig var fullt förstådd af sina närmaste. Ett slående bevis härpå finner man bland annat i systemens uppfattning af hennes åsigt rörande qvinnans uppgift, såsom en företrädesvis *utåt* riktad (!), samt i den vidlyftiga afhandling, hvori biografen trott sig böra för läsaren framlägga *sina* åsikter och planer, i motsats till hennes. För oss svenskar, som känt och förstätt Fredrika Bremer, betyda visserligen dessa missgrepp föga. Vi förundra oss icke, att hon visar så ringa sympati för systemens docerande föreställningar; vi tycka oss snarare höra henne, med det satiriska smålöje, åtföljdt af en afbedjande blick, som var henne eget, upprepa sin ungdoms bön: »Moralisera mig ej, söta Charlotte. Jag vet hur godt och väl du menar; men det förfelar sitt ändamål.»

Annorlunda förhåller det sig med utländningen. För honom skall naturligtvis hvarje felteckning framställa den svenska författarinnan i skef dager. Att denna tanke skall gräma hennes vänner är naturligt. Låtom oss dock ihågkomma att den åldriga biografen tillhör en helt annan tidsriktning, än föremålet för hennes skildring och att missteckningar alltså voro svåra att undvika. Låtom oss, med ett ord, bedöma Fredrika Bremers biograf i hennes egen anda, i det vi hembära den vördnadsvärda åldringen vår hjertliga tacksägelse för den myckna och trogna möda, hon nedlagt på sitt arbete, öfvertygade, likasom Fredrika, »att hon menat så godt och väl som möjligt», om också afsigten ej alltid blifvit uppnådd.

Hvad som fattas i lefnadsteckningen återfinner man dessutom i rikt mått i bokens öfriga innehåll. Måhända har det till och med varit utgifvarinnans blygsamma afsigt, att med skil-

dringen af de små, yttre hvardagsförhållandena endast bilda ett folium till anteckningarne och brefven, för att der låta den inre bilden så mycket klarare afspegla sig. I så fall bör man ännu villigare öfverse med bristerna och hembära förf:n en så mycket varmare tacksägelse för hennes möda.

Af Fredrikas barndom och de missförhållanden i hemmet, som så länge hämmade och missriktade hennes utveckling, ger oss lefnadsteckningen en ganska åskådlig bild. Äfven här göra dock de småaktiga detaljskildringarne stundom ett pinsamt intryck, isynnerhet der det gäller förhållandet till fadren — denne fader, som, med all sin orimlighet och hårdhet, dock synes oss stå närmare Fredrika Bremer än modren, med sina inskränkta uppfostringsprinciper och sin småaktiga uppfattning af den goda tonens fordringar. Visserligen kastar han en mörk och kylig skugga öfver sin omgifning, den stränga gestalten, med sin dystra uppsyn, sin befallande hållning och sin skoningsslösa punktlighet i småsaker, hvilken går ända derhän att han på klockslaget beräknar den för familjens samtalsöfningar fastställda tiden. Men å andra sidan, hvilket godt och stärkande intryck gör ej bilden af familjefadren, samlande de sina omkring sig, för att under de långa vinteraftnarne läsa för dem sina älsklingsförfattare, Schiller, Gibbon, m. fl., och sålunda inlägga i sina döttrars lifliga sinnen en helsosam motvigt till romanläsningen under förmiddagarne. Och med hvilket djupt deltagande följer man ej mannen med den starka viljan, det okuffiga hjertat, då han, under olycksåret 1808, i dyster sinnesstämning afbidade dödsbudet från det gamla fosterlandet (Finland), men, slutande sin sorg inom eget bröst, vandrade under de mörka aftnarne rastlöst fram och tillbaka i den stora salen, ensam med sin smärta! Hur innerligt önskar man ej att någon af barnen vågat smyga sig ut till den stränge fadren, för att hejda hans rastlösa oro, eller med sitt oskyldiga joller förströ hans qvalfulla tankar! Och längre fram, då konflikterna mellan dotterns växande själfkänsla och fadrens despotism blefvo allt hårdare och bittrare — hurulängtar man ej efter en af dessa försonings-scener, som Fredrika Bremer så mäterligt förstått att skildra, och i hvilka hon kanske nedlagt ett uttryck af den ånger och godtgörelse, som hon i verkligheten aldrig fick eller vågade hembära; — åtminstone ej förr än lidandet och

döden brutit allt motstånd och hon sjelf i sina anteckningar säger: »Det var godt att få vårda och beundra min far under hans sista, hjeltomodigt burna sjukdom; godt sedan att se honom hvila efter ett oroligt lif och på hans kalla hand och panna gråta försoningens tårar!»

Men vi lemna lefnadsteckningen och öfvergå till bokens kärna: de sjelfbiografiska anteckningarne och brefven. De förra visa oss Fredrika Bremer, ännu inbegripen i den kamp på lif och död, genom hvilken hennes rikt begåfvade, men länge splittrade och oharmoniska ande måste bryta sig fram till enhet och samklang. I de senare åter träder hon oss till mötes, dels såsom den kärleksfulla systemen, sökande att med glädtigt småprat och humoristiska anmärkningar öfver dagens små händelser, inför sig sjelf och sina närmaste fylla tomheten af ett andefattigt och overksamt lif; dels såsom den trofasta, tröstande vännen; dels och isynnerhet såsom den outtröttliga sökaren efter den eviga sanningens uppenbarelser. Brefven till »Frances» och till Biskop Franzén äro i det senare afseendet synnerligt rikhaltiga. Fredrika Bremer nedlägger här hela sin trosbekännelse, eller rättare sin lifsåskådning; ty hennes tro kunde ej rymmas inom en blott bekännelse; den omfattade lära och lif i ett och samma andedrag. Betecknande för denna ståndpunkt äro hennes tankar om försoningsläran, om nattvarden, om ett lif efter detta, om ingifvelsen, om öfverensstämmelsen mellan tro och förnuft m. m.

Men brefven röra sig icke uteslutande, om än företrädesvis på det religiösa området; äfven i estetiska, politiska och sociala frågor innehålla de många träffande och snillrika tankar, stämplade såsom alltid med den kristliga kärlekens prägel. Så t. ex. finner man i bref till en svensk publicist af det liberala partiet Fredrika Bremers hela politiska trosbekännelse, deri hon med värme ansluter sig till folkfrihetens sak, dock endast så vidt som den kan visas hafva sin grund och rot i den eviga, odödliga idéen, hvilken i kristendomen fått sitt uttryck. Hon hänvisar till Richert, Geijer och Thorsten Rudenschöld, såsom de der i vårt land visat huru den lägre och högre politiken kunna sammanhänga; ja, huru den förra konsekvent icke kan tänkas utan den senare. Huruvida en publicist, som tillika är partiledare, kan fullt intaga en sådan ståndpunkt, derom vill hon icke yttra

sig; men hvad hon vet är, »att han först då skulle vara öfvervinnerlig». Slutorden i brevet röja den profetiska blick, hvarmed snillet förmår, ej blott fatta och ge uttryck åt stundens betydelse, men på samma gång genomskåda framtidens hemlighet och gifva nyckeln till dess gåta. Att de äro ställda till en person, som för ögonblicket utöfvade stort inflytande på den allmänna meningen, stegrar deras betydelse och gör dem väl värda att anföras såsom en afskedshelsning till det svenska folket från en af dess ädlaste och mest fosterländskt sinnade qvinnor. Innan vi med dessa tänkvärda ord afsluta vår hastiga öfversigt, vilja vi dock hänvisa till brefven från Norge och Danmark, såsom innehållande många träffande iakttagelser och målande skildringar af folk och natur, samt, bland småskrifterna i arbetets senare del, påpeka: »Fönsterbilder», »Vid 40 år», »Majtankar», »Julafton och julottan», samt bland poemerna det »Till mina systrar», »Kärlekens vagg», »Frågaren och Forsen», samt den af oss redan meddelade: »Den tröttas sång» m. fl., såsom de yppersta i samlingen och väl värda att bevaras för efterverlden.

Lemnande åt läsaren att sjelf göra sig en klarare föreställning om det rikhaltiga arbetets värde, än vi med denna flygtiga öfversigt förmått gifva, sluta vi med anförande af de ofvannämnda, enkla, men djupt betydelsefulla varningsorden från en ädel qvinna till hennes folk:

»Jag har hört er,» säger Fredrika Bremer till sin korrespondent, »yttra den fruktan, att Sverige vore bestämdt att såsom nation gå under för de större kontinentala makterna. Jag tror, att det kan ske, om man mäktar utplåna ur folkets bröst den tro på Gud, på Hans eviga lagar, på den enskildes personliga ansvarighet, med ett ord, den tro på en himmel, som är jordens största kraft och som hittills utgjort det lilla, fattiga Sveriges storhet och styrka. Behåller vårt folk deremot denna rot för sitt lif och sin vilja, så skall det bestå, om det än kan blifva efter i mycket af den materiella utveckling, som gör andra nationer rika. Men jag tror ej, att ett sådant utplånande af Gudsmedvetandet kan ske i Sverige. Detta medvetande kan dock försvagas eller stärkas, och derpå torde det komma att bero, om den sociala utveckling, som vi gå till mötes, blir egoistisk och blodig, eller grundad i kärlekens fria och befriande lif.»

Från läran om den personliga ansvarigheten såsom ett grundvilkor för folkfriheten är öfvergången lätt nog till denna läras kraftige och snillrike förfäktare, *Edouard Laboulaye* och det nya arbete, »*Kung Pudel*», hvarmed han uppträdt till dess försvar*).

Mången har vid läsningen af Laboulayes arbeten frågat sig, hvad det är som förskaffat dem en så stor och allmän popularitet. Hans stil är utan tvifvel liflig och glänsande, hans humor frisk, hans ironi skarp och kraftig. Men alla dessa egenskaper ha egts af författare, som på långt när ej såsom han mäktat anslå sympatierna. Förklaringen ligger, synes oss, deri, att han gifvit ett klart och lefvande uttryck åt idéer, som arbeta i tidens eget inre och öppnat utsigter till en ljusare och friare tillvaro. Det ligger i Laboulayes skrifter en tro på framtiden och sanningens makt, som ovilkorligt meddelar sig åt läsaren. Men det ligger der äfven en storhet och ett omfång i vyer, en af fördomar ofördunklad blick, i förening med en liflig känsla för allt stort och ädelt, som mäktigt drar läsaren till sig. Kommer dertill att han, som få i vår tid, förmår att svänga satirens gissel öfver allt lumpet och osant, ha vi samlat hufvuddragen i ett författarskap, som onekligen är ett af tidens allramäktigaste.

Denna karakteristik jäfvas ej af det nya arbete af Laboulaye vi här anmäla. Det är samma idériakedom, samma upphöjda åskådning, samma lefvande uppfattning af frihetens vilkor och väsende, samma glänsande ironi. Den som känner det mål Laboulaye i alla sina arbeten, äfven de till formen mest skiljaktiga, oafåtligt har för ögat, skall det ej förvåna att här se honom återupptaga ett gammalt tema. I centralisationen, embetsmannaväldet, med dess försoffande och förslafvande inflytande på folket, ser han roten till det sorgliga tillstånd, hvori hans land för närvarande befinner sig. Att bekämpa detta onda, att väcka folkets uppmärksamhet på den fara, som från detta håll hotar det, och att såmedelst rädda det medan tid ännu är, har han gjort till sin lefnads uppgift. Han begagnar dertill de mest olika medel, men städse är syftet detsamma. Än framhåller han taflan af de fria folkens samhällsskick, med deras sjelfstyrelse, deras stränga laglydnad i allt som rör samhället, men också deras fullkom-

*) För den följande anmälan af Laboulayes bok hafva vi en välvillig insändare att tacka.

liga frihet i allt, som endast kommer individen vid. Än visar han den sorgliga bilden af ett folk, som lemnat hela sin makt i händerna på en stel, herrsklysten och trånghufvad byråkrati, utan hvars tillstånd det knappt vågar taga ett steg, och som reglementerar allt, ända intill dess minsta göranden och låtanden; med ett ord, bilden af ett samhälle, der staten helt och hållet uppslukat individen.

Här som i »Paris en Amérique» låter förf:n båda dessa hufvudströmningar gå bredvid hvarandra. Han är för god konstnär att endast teckna skuggor. I motsats till »Tokar-nes» administrerade folk, som ända till sina oskyldigaste nöjen är föremål för en faderlig styrelses reglerande och kontrollerande omsorger, uppställer han den lilla negerrepubliken Liberia, med sin efter amerikanskt mönster tillskurna författning.

I ett kapitel af mördande ironi och rikt på effekter, skildrar han kriget, ej i dess ädlare gestalt af strid för frihet och fädernejord, men i den råa, ohyggliga, lumpna skepnad det endast alltför ofta, och ännu i våra dagar, antager af ett eländigt kif, der folkens lugn och lycka uppoffras för deras egen passionerade förblindelse, de styrandes herrsklystnad och andra ännu lumpnare bevekelsegrunder. Man ser tydligt att förf:n nedskrifvit dessa sidor under intrycket af den fanatiserade stämning, som förlidet år rådde mellan en del af fransmännen och deras grannar öster om Rhen och så när gifvit sig utbrott i ett krig. Skildringen af bataljen och nattscenen på slagfältet är mästertlig och af en gripande effekt. Ej mindre förträffligt och anslående är det derpå följande kapitlet i boken, der den unge kungen och hans minister göra upp »räkningen för kalaset».

I afseende på ramen, hvori Laboulaye infattat sin berättelse, skiljer sig »Kung Pudel» betydligt från hans föregående arbeten och särskildt från »Paris en Amérique». Han har lånat fézagans fantastiska och af inga regler bundna form. »Kung Pudel» företer i sjelfva verket det bizarra fenomenet af en politisk fésaga. Det är med hennes hela apparat af förtrolade prinsar, talande hundar och Salomos tapet, som han uttalar sina åsikter om samhället och villkoren för dess frihet och lycka. Med en rörelse af féens trollspö äro vi än på hofvet hos »Tokarne», än ute bland hvimlet på deras gator, än se vi dem i deras enskildta lif. Vi höra en gammal filo-

sof af den cyniska skolan, benämnd Arlekin, uttala sina åsigt-ter om menskligheten, eller har féen den utsökta förbind-
ligheten att bereda oss ett samtal med den store peripate-
tikern Aristoteles sjelf, som låter oss höra sina tankar om
den bästa konstitutionen. Med tillhjälp af samma trollspö-
göra vi, i sällskap med en annan märkvärdig personlighet,
Den Vandrande Juden, en stor, tvåtusenårig tur omkring
verlden, och förflyttas derefter midt i skötet af den lilla ne-
gerrepubliken Liberia.

Regeln om rummets och tidens enhet är således, som
vi se, ej synnerligt iakttagen i denna senaste produkt af
Laboulayes penna. Denna fantastiska regellöshet inskränker
sig dock blott till den yttre anläggningen. Stilen och språket
utmärka sig som vanligt genom sin rena och regelbundna
skönhet och stå i intet hänseende efter något af hans före-
gående arbeten.

Öfversättningen, af O. W. Ålund, är ett af dessa fina
och omsorgsfullt utförda arbeten, som man är van att erhålla
af denna hand, och hvilka förena den samvetsgrannaste inre
trohet med denna sjelfständighet i stilen, som allena kan
höja öfversättningskonsten från kopieringsmaskinens meka-
niska färdighet till värdigheten af verkligt skriftställarskap.

— — — — —
Att *Laboulaye* på »Vår Bokhylla» fått plats bredvid *Ibsen* —
»*Kung Pudel*» bredvid »*Peer Gynt*» — är en ren slump, men en
slump, »som ser ut som en tanke», och väl kunde locka oss till intres-
santa jämförelser, om ej bristande utrymme och förmåga lade hin-
der i vägen. Nu måste vi lemna jämförelsen åt läsaren sjelf, i det
vi blott i förbiflygten framhålla några af de närmaste anknytnings-
punkterna mellan det franska och det norska arbetet. Så t. ex. äro
de ju båda alster af snillet och fosterlandskärleken i förening,
uppenbarade under den negativa formen af en dräpande satir. Båda
äro de tendensskrifter, iklädda trollsagans fantastiska form; båda
röra de sig mera med personifierade idéer än med lefvande person-
ligheter; båda trotsa de konstens gamla regler och ha dock för-
stått att bibehålla något af konstverkets fulländning och helgjuten-
het. Men likheterna sträcka sig ännu längre. Bjuder oss *Kung*
Pudel på féernas förtrollande sällskap, så presenterar oss *Peer Gynt*
för *Dovregubben* och hans hof; har den förre sin *Aristoteles*, så har
den senare sin *Begriffenfeldt*, och när den förre ger oss fri resa
med »*Den vandrande juden*», så inbjuder oss den senare att ta en

liten lof i sällskap med »den Magre». Visar Kung Pudel genom sin »Rektor» huru man »föryngrar ett föräldrads språk och förvandlar dess vulgära former till ett förfinadt och mystiskt uttryckssätt», så lär oss Peer Gynt, genom sin malabariska »Maalstræver», konsten att föräldra ett föryngradt språk och återföra dess förfinade former till ett »vulgärt», men därför icke mindre »mystiskt» uttryckssätt. Har den ene sin *Giroflet*, så har den andre sin *Solvejg*. Har Kung Pudel sina *Tokar*, sina *Pratmakare*, sin *Touche-à-tout* och sin *Pieborgne*, så har Peer Gynt en samling af icke mindre typiska karakterer i sina vänner: *Master Cotton*, *Mr Ballon*, *Herr Trumpetenstråle* och framför allt i — *sig selv*. Och härmed äro vi nu midt inne i det norska dramats brännpunkt, och i och med det samma äfven öfver på motsatsernas område. Vill man nemligen i få ord uttrycka grundmotsatsen hos våra båda författare, kunde man säga att Laboulaye sträfvar att frammana detta *selv* (det nationela sjelfmedvetandet, det folkeliga *jaget*), Ibsen åter att undertrycka det. Båda handla dock af djupaste öfvertygelse och båda handla rätt. För att förklara denna paradox och på samma gång finna lösningen till den skenbara motsägelse, som likt en dunkel tråd genomlöper den norska dikten, måste man erinra sig att hvarje personlighet är ett dubbelväsende, som sluter inom sig ett högre och ett lägre jag — hvad »den Magre» kallar »Vrangen og Retten af Kjolen», — kort sagdt: »den gamla och den nya människan». Hvad Ibsen vill, är blott att underlägga den förra den senare.

»*At være sig selv*», sådan man i skapelsestunden utsprang ur Guds tanke; — att bryta igenom hvad svårigheter som helst, hellre än att uppgifva något af detta sitt rätta jag — skulle man än derigenom bringas att erkänna, att det »*at være sig selv, er sig selv at døde*» — det är den nya människans, den sanna personlighetens uppgift.

»*At være sig selv nok*» — d. ä. lefva endast för sig och sitt — kringgå alla faror som hota ens egen trygghet — »vogte sig at bli en *Pakk-kamel for andres Vee og andres Vel;*» att, — (som *Herr Begriffenfeldt* beskriver sitt samhälle) »*være sig selv — aldeles forbandet sig selv og ikke det ringeste Andet — ingen Graad for de andres Veer — ingen Sans for de andres Idéer*» — m. m., det är den gamla människans sträfvan — vrängbilden af den sjelfansvarighet, den individuella frihet, Laboulaye predikar; det är, med ett ord, personlighetsidéens missbruk, som förr eller senare skall leda till den bekännelse, som Peer Gynt med skälfvande läppar uttalar: »*Jeg er rædd jeg var død længe førend jeg døde.*»

Men nu är föremålet för Ibsens dikt just denna »*Vrangen af Kjølen*» — sjelfviskhetens seger — det lägre jagets triumf. Man kunde sålunda säga, att, då Laboulaye med Kung Pudel velat visa fransmännen hvarthän personlighetsidéens *förintelse* leder, har Ibsen trott sig böra för norrmännen i Peer Gynt skildra hvarthän *dess missbruk* för.

Här vore väl nu rätta stället för ett jemförande studium af de båda folkens egendomligheter och en djupsinnig undersökning af det mer eller mindre berättigade i de gifna varningarne. Allt detta måste vi dock öfverlemnna åt läsarens eget skarpsinne, i det vi af det föregående endast draga den slutsatsen, att fransmän och norrmän hafva lika trogna och klarsynta väktare öfver nationaläran och nationalfelen, som vi nyss funnit att svenskar och danskar ega. (Se citaterna af I. Fibiger, Ploug och Fredrika Bremer.)

Det vore likväl ett stort misstag att tillskrifva Peer Gynt en lika uteslutande nationel tendens som Kung Pudel. Dertill har han alltför mycket gemensamt med »den gamle Adam», känd och hemmastadd öfver allt i verlden. Att Ibsens drama för öfrigt gifvit anledning till en mängd olika tolkningar och särskildt till många jemförelser med förf:ns föregående arbete: *Brand*, är läsaren säkert bekant *). I de flestas tycke utfalla väl dessa jemförelser ej till förmån för Peer Gynt. Den senare, menar man, är ju blott den negativa bilden af den idé, som i *Brand* fått sitt positiva uttryck. Icke heller finner man i Peer Gynt dessa öfverströmmande källsprång af lefvande, ursprunglig poesi, som i *Brand* ofta uppspringa midt i satirens brännande öken och bjuda den trötte vandraren sin förfriskande dryck. Och slutligen anmärker man att Peer Gynts qvinliga skyddsengel, Solvejg, ej kan mäta sig med Brands hustru, vare sig i poetisk eller sedlig skönhet. Man tycker sig i allmänhet finna, att bilden af den rena qvinnan föresväfvar förf:n såsom ett frälsningens redskap, men blott som en hägring, en drömsyn, alltför svag i jemförelse med de konflikter, hon fått till uppgift att lösa. Häraf, menar man, det halfva och otillfredsställande i upplösningen, som vidlåder de flesta af Ibsens dikter. Att t. ex., såsom i Peer Gynt, framhålla, såsom den enda möjliga räddningsplankan för hjälten, vissheten, att i ett svagt, men älskande qvinnohjerta alltid ha kvarstått »sådan han utsprang ur Guds tanke», alltmedan han i verkligheten gjort sitt yttersta, för att utplåna hos sig urbildens drag — det är, menar man, att drifva det negativa till dess spets. —

Så der talar och tänker man, »oss fruntimmer emellan», efter läsningen af Ibsens senaste dikt. Om man har rätt — det är en

*) Se den förträffliga kritiken i Nordisk Tidskrift 1868 sid. 204.

annan fråga, hvars afgörande man ber att få hänskjuta till Hrr Kritici ex professo.

För öfrigt ha vi att omnämna en samling förträffligt tecknade »Bilder ur lifvet» (öfvers. fr. danskan), vittnande om den finaste iakttagelseförmåga och en stor talent i framställningen af det inre lifvets företeelser; samt »En flodfärd» af *Macgregor*, skildrad i hans vanliga behagliga manér, hvilket lyckligt återgifvits i den svenska öfversättningen.

B. BARN- OCH SKOLLITTERATUR *).

Läsning för barn, af *Zacharias Topelius*. Tredje boken. Visor och sagor. Stockholm 1867. Pris: 2: 25.

Folksagor från olika länder, af *Laboulaye*. Stockholm 1867. Pris: 2 rdr.

»*Gammal är ändock äldst*», af *Pilgrimen*. Stockholm 1867. Pris: 1 rdr.

Sagor och sånger för barn, af *Henrik Hallbäck*. Kjöbenhavn 1867. Pris: 2 rdr.

Småbarnens Bokhylla. 1. Den lilla tiggargossen. Stockholm 1867. Pris: 25 öre.

Vaulundurs och Hroars saga, efter *A. Oehlenschläger*. Stockholm 1867. Pris: 1: 50.

Atlas till Djurrikets naturalhistoria, med 121 kolorerade figurer, jemte text efter *Traugott Bromme*. Pris: 7 rdr.

Fortællinger af Sverrigs Historie, ved *L. U.*, udgivne af *Fredrik Barfod*. Kjöbenhavn 1866.

Den nationale Pigeskole, af *Athalia Schwartz*. Kjöbenhavn 1867.

Pedagogiska anvisningar, grundade på den Heliga Skrift och erfarenheten, efter *Zeller's »Lehren der Erfahrung»*, till ledning för den svenska folkskolans lärare och vänner bearbetade af *Fredrik Sandberg*, folkskoleinspektör. Örebro 1862. Pris: 2 rdr.

Om grunderna för uppfostran, samt om sättet att förnufts enligt ordna den offentliga undervisningen af *S. A. Hedlund*. Göteborg 1868. Pris: 75 öre.

Försög til en Lærerindestatistik, udarbejdet ved *Ingeniør-Löjtnant C. Lund*. Christiania, 1867.

Julen har, i år som vanligt, haft sin egen litteratur af böcker »för barn och ungdom», berömda eller tadlade, allt efter herrar recensenters tycke. Barnen tycka dock ej alltid såsom recensenterna; någongång hafva de till och med ett motsatt omdöme. Låtom oss för en gång träda in i barnkammaren, för att höra barnen såsom domare i egen sak.

»Snälla tant,» utropade den lille 7-årige Carl till sin lärarinna, då han första gången efter julloftet ånyo skulle börja sin läsning, »snälla tant, får jag ej gå efter mina och syskonens julböcker och visa dig dem?»

»Gerna, om det går fort.»

Efter en minut återkom den lille gossen, bärande de barnböcker, vi satt i spetsen för vår uppsats.

»Jag ville äfven bedja att få läsa de här böckerna högt för

*) För anmälan af barnböckerna samt af *Brommes atlas och Fortællingerne* af *L. U.* ha vi att tacka signaturen »en—ny».

tant; de äro rysligt roliga, isynnerhet den här,» (pekande på Hallbäck och gnolande):

Släpp in mig, Anna Lisa! se här hvad jag har,
En kaka från staden, en kaka så rar,
Med mandel och socker, så söt och så fin —
Släpp in mig, och hälften skall genast bli din.

eller hör!

I himmelen bor Jon Blund så säll,
Till jorden flyger han ned hvar qväll etc.

Men tant svarar ju ej på min fråga!»

Tanten lofvade att han skulle få sin vilja fram, men med det vilkor, att han först läste böckerna för sig sjelf, och sedan valde ut de som roat honom mest, att läsas under lektionen.

»Hejsan! då börja vi strax, ty jag har läst dem allihop under loftiden, utom Vaulundurs saga, hvilken blifvit köpt af misstag och som mamma förbjudit oss alla att läsa.»

I detsamma inkommo Fanny och Maria, tvenne flickor om 9 och 10 år, och ett lifligt samtal uppstod. Båda hade läst sina julklappsböcker, och afgåfvo sina omdömen långt strängare än vanliga recensenters. Laboulayes folksagor förklarades ganska underhållande, men dock något för mycket »sagiga». Hallbäck deremot hade roat dem alla. Flera af verserna hade de lärt sig utantill. Särdeles »treffiga» föreföllo dem teckningarne till *Jon Blund* och berättelsen »*Söndagsbarnet*». Slutligen gjorde Carl slag i saken:

»Hallbäck är mycket rolig, men jag tycker inte om att han har så många tryckfel och så många underliga ord, som jag inte sett förr. Hvarför stafvar han ibland *och* som *og* och hvarför skrives *hvarochen* i ett ord? Jag måste fundera en lång stund på meningen dermed.»

Äfven flickorna hade en mängd sådana små fel att anmärka.

Tanten upplyste att tryckfelen kommo deraf att boken är tryckt i Danmark; »men I kunnen ju sjelfva rätta dem,» tillade hon »och det gör väl ej boken mindre rolig?»

»Visst inte!» sade Fanny. »Jag vill läsa om *Söndagsbarnet*.»

»Och jag,» inföll Carl och slog upp en annan af böckerna, »jag vill läsa om hvarenda saga i »*Gammal är ändå äldst*. Tant kan aldrig tro huru roliga »*Fristunderna på Skirö*» äro, eller »*Fåfäng gå lärer mycket ondt*, eller allihopa,» tillade han brådskande, i minuten ej ihågkommande titlarne och rädd att lemna ordet åt systrarna. »Tant ska' tro, att nu vet jag också hvad *bout-rimés* är, och Harriet

(den 13-åriga systemen), kan t. o. m. göra sådana, men inte jag. Men nog tycker jag, att barnen på Skirö voro dumma, som inte kunde hitta på något bättre att roa sig med ute i skogen om sommaren, än att skrifuva bout-rimés på trädens blad. Om vinterqvällarne kan det så vara, men om somrarne tycker jag det är roligare att plocka smultron, gräfva i sand eller åka i hö.»

»Nå, Maria, hvad tycker du om dina böcker?»

»Ack, jag fick *Vaulundur* och tänkte just att få läsa den för tant; men så tog mamma bort den, och (suckande) nu får jag väl börja med Starbäcks långtrådiga historier, som jag läst i tre år.»

»Starbäck är för god att truga bort åt en sådan liten trög-maja som du och vi få väl därför välja någon annan! Har du läst Topelius?»

»Bara Walters äfventyr, men de äro mycket roliga. Harriet är förtjust i »*Axel och Stina*». Hon skrattade en hel qväll åt Axel, då han ville lära Stina Europas karta; men jag tror hon tyckte mest om Stina. Och vet tant, att sjelfva mamma säger, att hon haft nöje af boken och att mycket i den »öfvergår vår horisont», och som jag inte vet hvad det betyder, så kanske tant vill säga mig det... Men det var sannt, *Eli Rhem* har jag också läst och tyckte rätt bra om den. Men ack! söta tant! hvad ändå första delen var rolig! Blir det inte fortsättning på »*Den tappade kängan?*»

Här afbröts samtalet af lille Carl, som helt tvärt frågade, om »vi ej skulle få någon lektion i dag?» och förklarade att han ämnade börja läsningen med »*Den lilla tiggargossen*» — »icke för det att den är så rolig, den är tvertom sorglig och allvarsam, utan därför att den handlar om en gosse, som arbetade och läste och som ville förbättra alla små tiggarbarn, just liksom tant, men ändå inte kunde fått gå i tants thorsdagsskola, bara för att han var en gosse. Den roar bestämdt tant mest och därför vill jag börja med den.»

När efter en månads läsning böckerna voro genomgångna, hade tanten föga eller intet att tillägga till barnens anmärkningar, hvarför de här må stå såsom hennes egna.

Men vi skulle äfven kasta en blick på skollitteraturen, och göra början med att omnämna *Brommes* »*Atlas till djurrikets naturalhistoria*», såsom ett särdeles vackert och billigt arbete, egnadt att afhjelpa en verklig brist i vår undervisningslitteratur, hvilken hittills endast haft större och dyrbarare arbeten af denna art att erbjuda, såsom *Sundevalls*, *Schuberts* m. m. Den har till och med, oaktadt sitt mindre format, åtskilliga fördelar framför de sistnämnda. Dit räkna vi framställningen af de olika menniskoracerna och af menni-

skokroppens byggnad, uppgifterna öfver de afbildade djurens naturliga storlek, samt slutligen det noggranna iakttagandet af bildernas inbördes storhetsförhållanden, hvarigenom man förskonas att, såsom i flera andra zoologiska planschverk för barn, finna harar och lejon, eller katter och tigrar lika stora — missteckningar, hvilka naturligtvis förvilla barnens begrepp.

Emot systemet för planschernas uppställning kunde deremot en eller annan anmärkning göras. Så ställes t. ex. *menniskan*, såsom det högsta inom skapelsen, i spetsen för däggdjuren. Bland *foglarne* hafva deremot *roffoglarne* fått första rummet, ehuru de i afseende på förståndsegenskaper äro vida underlägsna sångfoglarne. Enligt detta system skulle elefanten och björnen också haft plats framför *menniskan*; men vi äro ju dock lyckligen ifrån de tider, då den råa styrkan tog försteget framför intelligensen och böra därför sorgfälligt undvika allt, som kan ge ungdomen oriktiga föreställningar i detta afseende, eller förvilla dess begrepp om hvad som verkligen är stort eller litet.

Vi hafva med dessa anmärkningar afsett endast ett »gif akt» åt mödrar och barnalärare, till hvilka vi föröfrigt anbefalla arbetet, såsom synnerligen lämpligt för hemskolan och den enskilda undervisningen. Det lilla formatet, hvilket gör atlasen mindre användbar inför en större klass, är här just på sin plats. Uppslagen får den till och med rum på mammas sybord bredvid arbetskorgen.

Från *naturalhistorien* föra vi nu läsaren med ett djerft steg öfver till *historiens* område, der vi hafva att anmäla den ovanliga företeelsen af en svensk historia, skrifven på danska och af ett fruntimmer, («Fortællinger af Sverrigs Historie», ved L. U.) alltså ett nytt och glädjande bevis på de nordiska folkens sträfvan att närmare lära känna hvarandra. Uppgiften var ingalunda lätt; faran af en fördomsfull uppfattning nära till hands. Man kan därför icke nog värdera en förf., hvilken, i likhet med L. U., så af själ och hjerta eftersträfvar sanningen, att icke en skymt af nationalfördom eller partisinne spåras i hennes framställning. Berättelsen om Kalmar-unionen är i synnerhet betecknande för förf:ns oväld. Vi kunna icke undgå att serskildt påpeka den i vårt tycke förträffliga skildringen af Christian II:s karakter. Likaså framställningen af Oscar I och Carl XV, hvaremot Gustaf III:s bild blifvit hållen i nog mörka färger. Förf:ns politiska öfvertygelse lyser öfverallt igenom och är sannt folkelig och frisinnad.

Ehuru det lilla sammandraget ej utgöres af mer än 114 sidor, och således en mängd detaljer utelemnats, är intet hufvudsakligt drag

i vår historia förbigånget, ett bevis att det gängse påståendet, att kvinnan i allmänhet eger mera blick för det lilla än det stora, ej alltid slår in.

Såsom en brist anmärka vi, att boken icke är indelad i perioder, utan fortgår i nästan oafbruten följd från den äldsta tiden till den nuvarande, hvilket tröttar barnet, som mer än andra behöfver andrum och hvila för tanken. I följd häraf torde den bättre lämpa sig till läse- än till lärobok. Några små tryckfel eller misstag kunna lätt rättas i en ny upplaga, hvarvid den som tecknat dessa rader med nöje skulle vara behjelpig.

Vi tillägga en kort öfversigt af ännu några alster af den nordiska skollitteraturen, dervid, enligt vår vana, lemnande första platsen åt damerna, i det vi omnämna *Den nationale Pigeskole* af Fröken Athalia Schwartz. Att döma af den mindre behagliga, polemiska ton, som genomgår den lilla boken, synes den vara en stridsskrift, framkallad af vissa öfverdrifter i de nya undervisningsmethoderna. Äfven hos oss låta dylika öfverdrifter förspörja sig, men ehuru vi sålunda kunna erkänna det berättigade i många af den danska förf:ns påståenden, tro vi dock, att hon å sin sida går alldeles för långt, så väl i bemödandet att fritaga skolan för all skuld i lärjungarnes öfveransträngning, som i försvaret för språkstudiet såsom skolans hufvudändamål, helst som hon synes vilja gifva modersmålet blott en underordnad betydelse och sålunda beröfvar sin skola den viktigaste betingelsen för den »nationala» prägel, hon vill gifva den.

En skarp motsats till den danska boken finna vi i S. A. Hedlunds lifliga och frisinnaede skrift: »*Om grunderna för uppfostran*», hvars möjliga öfverdrifter i vissa hänseenden, och hvars afgjorda brist i fråga om den djupaste grunden för all uppfostran, återigen i herr Fr. Sandbergs »*Pedagogiska anvisningar*», finna en motvigt, som dock i sin ordning går öfver målet, genom ett alltför strängt vidhållande af det tyska originalets sekterism. Härmed hafva vi blott velat antyda de olika grundriktningarne hos de resp. förf:ne, hvilkas arbeten, jemte ensidigheterna, tvifvelsutän ega många förtjenster och vittna om det gryende lif, som börjat uppspira inom vår länge försummade skollitteratur.

Till slut erinra vi om det redan i vår förra årgång omnämnda »Försöket» till en norsk Lærerindestatistik, af Ingeniör-Löjtnant Lund, — ett arbete, ensamt i sitt slag, och som vi på det varmaste anbefalla till alla för undervisningens sak intresserade personer.

I *Helsolära* hafva vi att omnämna en förträfflig skrift om »*Ögonens vård*» af den berömde ögonläkaren *Ferd. Arlt*. »Synen är en gudarnes gåfva», sade ju redan de gamle, och »dyrbar som en ögonsten» är ett talesätt, som återfinnes i de flesta språk. För att lära känna lagarne för detta människans vigtigaste sinnesorgan hafva under de senaste decennierna vetenskapsmän och läkare ansträngt alla iakttagelsens och uppfinningens krafter. Dessa forskningar hafva visat att många af de olyckor, som drabbat synorganerna, bero af bristande insigt om ögonens skötsel. Man vanvårdar sina ögon, och klagar sedan bittert, då man af läkaren får den domen, att en fullkomlig helsa och kraft aldrig kan återställas. För att förekomma dessa olyckor har *Dr. Fr. Arlt*, en af Tysklands skickligaste ögonläkare, skrivit sin bok om ögonens vård, hvilken vi på det kraftigaste anbefalla till våra läsares och synnerligast till föräldrars och lärars uppmärksamhet.

Bland *Populärt Vetenskapliga Skrifter* fästa vi uppmärksamheten på *Figuiers* »*Jorden före syndafloden*», häftet 1—3, såsom ett för oss oinvidga ganska intressant arbete, hvars många upplagor på nästan alla europeiska språk väl torde bilda någon motvigt mot den kategoriska förkastelsedom, som af ett par af våra yngre vetenskapsmän blifvit uttalad deröfver. Äfven *Camille Flammarions*: »*Gud i naturen*» böra vi omnämna, såsom utmärkt af samma snillrika stil och samma mäktiga fantasi, som förf:ns föregående arbeten, på samma gång vi dock anmärka, att läsning af denna art endast lämpar sig för äldre personer med sjelfständigt omdöme och stadgad religiös öfvertygelse.

Öfriga arbeten, som blifvit oss benäget tillsända, skola vi med första egna en närmare uppmärksamhet och nämna här blott *B. E. Malmströms* föreläsningar i den svenska vitterhetens historia, samt en synnerligt rikhaltig samling af folkskrifter och skildringar af folklivet, bland hvilka »*Sylvias*» *Bilder ur förstadslifvet*, *Anton Nielsens* förträffliga berättelse om *Hans, der kom paa Höjskolen*, *Grundtwigs* *Kæmpeviser*, *Jessens* öfversättning ur *de gamla Eddorna* samt *Eilert Sundts* berättelse om *Husfliden i Norge* intaga ett framstående rum.

Lägga vi nu härtill den omtyckte reformerte pastorn *Roerichs* predikningar, *Bungeners* »*Paulus*» och *Bengels* »*Skrifttankar*», allt i svensk öfversättning, samt *H. Hildebrands* förträffliga framställning af *Lifvet på Island*, jemte några smärre noveller af *Finn*, m. fl. förf., tro vi oss hafva omnämnt det hufvudsakligaste af de nyare arbeten, med hvilka vår bokhylla blifvit försedd. Reader.